

ПРИМІТКИ

⁴⁴⁾ Див. „Композицію ...“ Жирмунського, ст. 78.

⁴⁵⁾ Ibidem, ст. 87.

⁴⁶⁾ Ibidem.

⁴⁷⁾ Ibidem, 59: Жирмунський наводить такий приклад з німецької мови (Goethe, „Heidenröslein“):

„Sah ein Knab ein Röslein stehn,
Röslein auf der Heiden,
War so jung und morgenschön,
Lief er schnell es nah zu sehn,
Sah's mit vielen Freuden.
Röslein, Röslein, Röslein rot,
Röslein auf der Heiden“.

⁴⁸⁾ Пригадую у Ростана („Сумерки“) дуже художній приклад „нагнетання“ вечора:

„Лесистые холмы каймою темно-синей
Закрыли горизонт волнами мягких линий;
Последние лучи мерцают, как слюда,
В тумане вечера на этом темном фоне;
На бледно-голубом прозрачном небосклоне
Зажглась вечерняя звезда.
Деревья на небе рисуют сеть из кружев,
Как жилки на листке узор свой обнаружив;
Теперь уж две звезды, мерцающая и дрожа,
Зажглись и сквозь туман лиловый засияли,
Как женские глаза сквозь легкий тюль вуали.
Деревья дремлют; ночь свежа.
Все очертания нежнее акварели,
Даль бледной сени. Почти уж отгорели
Последние лучи пылающей зари.
Шпич колоколенки вдали намечен четко.
Встал месяц розовый. Природа дремлет кротко,
А в небе звезд теперь уж три.
Там погасает сеть из пурпура и блеска...
Как стройный кипарис, чернеет тополь резко.
Последний свет угас, и тень на пруд легла.
День медлит умереть. Как жаль всего, что было.
Лягушек кваканье как жалобно уныло...
А звездам нет уже числа.“

⁴⁹⁾ Це-ж саме можна сказати відносно повторів віршу „Іду вперед“ (Вітер з України, 68—69); ці повтори не досягають композиційного значіння; 1-й елемент: „Іду вперед“; 2-й — „Там дець за мною захід“.

⁵⁰⁾ „Вітер з України“, 36.

⁵¹⁾ Ibidem, 37—39.

⁵²⁾ Ibidem, 40—42.

⁵³⁾ З боку ритму цю „Думу“ можна було-б віднести й до ритмованої прози; отже в даному разі нас цікавить композиція твору; тому, гадаю, немає великої різниці, в якому розділі розглядати твір.

⁵⁴⁾ Наприклад: „Ой за горами, за високими

Там за морями та за глибокими —
Ще й за шляхами несходимими —
Рано-пораненьку Ясне Сонечко сходило.
Ясне Сонечко сходило, братів своїх, Вітрів до себе іскликало,
До них словами промовляло...“

⁵⁵⁾ „Вітер з України“, 78 — 82.

⁵⁶⁾ „Композиція...“ Жирмунського, ст. 87.

⁵⁷⁾ В творчості Тичини маємо взагалі приклади бездієслівних речень; аналізувати зразу цього факту не будемо; наведемо де-які приклади:

„Колисково, колоски!“ (Сонячні Кларнети, 38),

„Спросоння колосочки:

Ой радуйся, Маріє!..

... Спросоння колосочки:

Побудь, побудь із нами!“ (Сонячні Кларнети, 47),

„Ой не всі з війни додому...

Вороний вітер...

... На чужині десь ген-ген

Без хреста; вірон...“ (Сонячні Кларнети, 51),

„Розіллємось! — Дніпро.“ (Там же, 67),

„Дуб мене за хустку“. („Вітер з України“, 30).

„Умилась там чи ні —

корзинку — і в ліс голубий!“ (Вітер з Укр., 33) і т. ин.

⁵⁸⁾ Це є терміни композиції сонету: *aufgesang* — перші 8 рядків („восходящая часть“), *abgesang* — останні 6 („нисходящая часть“). Див. про це у Жирмунського „Композиція...“, ст. 18. В даному разі я вживаю цих термінів у переносному розумінні, маючи на увазі тематичний „перелом“, зазначений в кожній частині віршу.

⁵⁹⁾ Розібраний вірш ще більш виділяється на фоні слідуєчої частини „Плача Ярославни“. Аналогічним прикладом може бути „У Собор“ („Сонячні Кларнети“, 35, 36).

⁶⁰⁾ Див. про це Якубського, „Наука віршування“, 1922, ст. 71.

⁶¹⁾ Див. про це Томашевського „Русское стихосложение“, 1923, ст. 9.

⁶²⁾ Круглі дужки в даному разі вжиті самим поетом; щоб визначити цей повтор, я вжив фігурних дужок.

⁶³⁾ Див. попередню примітку.

⁶⁴⁾ Роботу цю для російської лірики зробив Жирмунський, чію працю ми згадували багато разів; він дає той висновок, що в російській ліриці найбільш вживана форма — композиції — „кольцо“ (див. його працю, примітка 58 на ст. 103) віршу.

⁶⁵⁾ Як каже Жирмунський (прим. 84 на ст. 105) „Лирические повторения являются характерным признаком романтического песенного стиля“. Звичайно, обговорювати тут термінологію Жирмунського що до класифікації стилю — не місце.

ХРОНИКА

ПАМ'ЯТНИКИ КУЛЬТУРИ

* Охорона пам'яток культури та старовини. Одеська комісія для охорони пам'яток культури та старовини командувала професора Дложевського до деяких районів округи. Побувавши в деяких містах, професор Дложевський констатує, що недбале й неухажне ставлення до пам'яток та історичних місць останнім часом усувається.

Місцеві органи пильно охороняють історичні пам'ятники культури. Проте, ще трапляються і випадки руйнування історичних пам'яток.

* Цінний набуток для української науки. Українська Секція Союзу Закордонних Кореспондентів Робітничої Преси у Відні повідомляє, що представники української науки закінчили переговори в справі передачі музейної збірки колишнього генерала П. Потоцького для вжитку українських музеїв. Збірка має велику культурну вартість і складається головню з творів малярського мистецтва, історично важних рукописів, гетьманських універсалів та книжок-унікатів, що майже всі відносяться до культурного життя України. Між книжками є бібліотека Шевченка, а між рукописами архів великого князя Костянтина Павловича з 1830 р.

Потоцький збирав ці культурні пам'ятки майже ціле своє життя і мріяв про заснування в Полтаві музею свого імені. Тепер же погодився передати їх у посідання українського суспільства і вимовив собі тільки те, щоб йому дозволено жити з тою колекцією в Києві і працювати в ній, як довго ще стане в нього сили. Ціла колекція буде розміщена в київській Лаврі, де недавно засновано український Музей Культури й Побуту.

* Відділ української літератури в музеї. У Чернігові при місцевому державному музеї відкрито спеціальний відділ української літератури.

У цьому відділі зібрано колекції, документи та речі, що належали Тарасові Шевченкові. Серед документів є надзвичайно коштовний бібліографічний примірник — „Щоденник Шевченка“.

У відділі є також перший на Україні куточок українського байкаря Глібова.

* Подарунок Британського Музею. Доглядач гравюрного кабінету Британського Музею Доджсон повідомив Всесоюз-

ний Музей Мистецтв, що він зібрав серед теперішніх англійських граверів 219 зразків їхньої роботи.

Усі ці гравюри Британський Музей дарує Всесоюзному Музеєві Мистецтв.

* Пам'ятник Дон-Кіхотіві. У Тобозі, де жила Дульціня, буде поставлений великий пам'ятник Дон-Кіхотіві Ламанцькому,

Під час відкриття пам'ятника відбудуться урочисті святкування, на які будуть закликані представники всіх країн.

Комітет для влаштування пам'ятника надишлав з цією метою за кордон спеціальну місію, члени якої будуть читати доповіді, де будуть поширювати думку Сервантеса про загальне братерство людей.

* П'ятилітній ювілей. Існування газети „Пролетарська Правда“ урочисто відсвятковано 19 серпня ц. р. Редакція випустила спеціальний номер, багатий на зміст.

* Новознайдене листування Петрарки. Павійський історик літератури Віторно Росі, вивчаючи біографію Петрарки, та сучасну йому епоху, знайшов у Ватиканській Бібліотеці в Італії три листи Петрарки, невідомі ще до цього часу і які на думку Росі дадуть можливість значно поповнити біографію видатного поета.

* Новознайдене листування Декарта. Оксфордський професор Бюкстон подарував Паризькій Національній Бібліотеці 63 листи Декарта, написані до видатного голландського математика Християна Гюйгнеса в 1643 — 1645 роках.

Бюкстон одержав їх як спадщину від одного свого родича, що недавно помер. Листи ці незабаром будуть надруковані.

* Новознайдена картина Мікель-Анджело. В Болонії випадково знайдено недавно картину Мікель-Анджело, написану на дереві. Картина, 82½ см. завдовжки і 59 см. завширшки, з'являє „бичевание“ Св. Антоніна. Як загальний характер так і деталі картини мають яскраво виявлений стиль Мікель-Анджело.

* Вийшло з друку й продається ч. 2 Етнографічного Вісника — вид. Етнограф. Комісії Академії Наук за головним редагуванням ак. А. Лободита В. Петрова з таким змістом:

П. Попов.— До питання про способи збирати фольклорні матеріали. В. Щепотьев.— Етнографія й архівні матеріали. Проф. Є. Кагаров.— Що визначають деякі українські весільні обряди. Н. Дмитрук.— З нового побуту. В. Білецька.— З студії над сучасними піснями. В. Петров.— З фольклору правопорушників. М. Гайдай.— Мелодії блатних пісень. В. Білій.— Автобіографія чи спомини революції. М. Левченко.— Оповідання селян за часи громадянської війни на Україні. К. Квітка.— Українські пісні про дівчину, що помандрувала з зводителем. В. Кравченко.— Осапатава долина. В. Данківська.— Легенда про старика. М. Корнилович.— Огляд нар. родових прізвищ на Холмщині й Підляшші. В. Білій.— До історії збірки А. Л. Метлинського „Народ. ю-р. песни“ (1854). О. Андрієвський.— До історії видання літератури українського фольклору, Б. Д. Грінченка. П. Рудін.— До історії української етнографії. Рецензії, огляди й бібліографія. Звідомлення про діяльність етнографічної комісії УАН за другу половину року 1925. Нотні додатки до статті Квітки та Гайдає. Ціна книжки 1 крб. 80 коп.

* Виставка пам'яток старовинної іконографії в Держ. Історичному Музеї в Москві.

Виставка „Древне-Русского искусства“ в Історичному Музеї, безумовно, заслуговує на пильну увагу суспільства, як дуже змістовна й повчальна. Перш за все вражає численність „Іконографій“ різноманітного змісту й часів: пам'ятки з іконографії т. з. „матері божої“ охоплюють довгий час, від XI віку по XVII вік включно. Тут і Володимирська божа мати (XI в.) і Донська (XIV) й інші. Іконографія окремих т. з. „святих“ стосується до ікон з XIII віку (Івана Милостивого, Юрія та Власа) до XVI віку включно (князя Всеволода Псковського). Іконографія Старого й Нового Заповіту (XV—XVII) й загальнохристиянська іконографія (XV—XVIII в.).

Цікавий відділ іконографії російських „святих“, де вражає на двох іконах Христофор з песоголовою (XVI в.), та Микита, що на всі боки лупить „чорта“ (XVI в.). Іконографія святих жінок,— від Параски П'ятниці (XV в.), до вм. Варвари „з житієм“ (XVIII в.).

Замало бачимо пам'яток житійної іконографії святих (XV—XVII вв.), та іконостасних чинів. Є походні церкви та моленні ікони московських царів (XV—XVI в.). Серед так званих „ікон Строганових“ здибуємо п'ять творів Савина (XVII в.), чотири Микифорова (XVII в.), дві — Семейки Бороздина (XVII в.). Невідомого маляра дві ікони XVI в. Ікон боярина Хитрово є всім, усі XVII в. (між іншими, по одній Симона Ушакова й Зінов'їва). На одній іконі XVII в. пророк Ілля гає по небу на вогненному возі, а на другій—

Антин з Риму пливе по воді на величезній камінюці... У вітринах за шклом маємо дев'ять (з п'ятнадцяти) кадил із написами, а з п'яти водосвятних келехів — чотири з написами. Тавра „царських врат“ являють собою дев'ять ікон-медальйонів.

Мошевиків передмонгольської доби — шість. Досить багато представлено різьбярство по дереву — сорок шість зразків, серед яких: два триптихи, вісім двосторонніх складнів та одна вирізана постать. Багато, понад дев'яносто, різноманітних зразків литої міді. Фініфть XVII віку представлена в 19 зразках, серед яких дуже цікавий складень зі сканню.

Кожна виставка має свій „гвоздь“. Така роля на цій виставці припала славнозвісній старезній іконі т. зв. богоматері „Володимирській“. „Святе слово — рідна мати; є ще святиня вища, богові милійша — рідная Україна“. (Куліш).

Такою наймилішою й найвищою святинею для старої Москви й була ця дорогоцінна художня пам'ятка давньої давнини, від якої й Успенська катедрала в Москві прозвалася „домом Пресвятыя Богородицы“. (Снегирьов). За віковим переказом образ цей ніби то змалював сам євангеліст Лука, з жового оригіналу. Цілком природно, що такий переказ збільшував народню пошану до цієї історичної реліквії. Невідомо, де й скільки часу вона перебувала в Греції. Та завжди знайдеться „купець і на дір'явий горнець“, не лише на такий скарб. Дісталася ця ікона до рук грецького купця Пирогощого, який чомусь притяг її до Київ в XI віці. З того часу ікона почала зватися Пирогощогою (Татищів), маючи велику пошану новохрещеної України й не лише метрополії, а й північної молоді її колонії — Суздальщини. В 1155 р. із України вивіз її Андрій. Двісті сорок років пробула вона в Володимирі, столиці Андрія, набувши навіть назву Володимирської. Аж у р. 1395, під загрозою Тамерлана, згадана ікона була урочисто перенесена до Москви, де назавжди й залишилася в Успенській катедрі, покіль не опинилася на виставці Іст. Музею.

До останнього часу ікона була розкішно оздоблена старовинними золотими шатами, з великими смарагдами, численними діамантами, жемчугами та камінням дорогоцінним. Нині ці всі окраси зірвано й ікона з'явилася у своєму первісному стані. Чудове обличчя з немовлятьом, що ніжно пригулилося до матері, виступає у всій бездоганній художній красі!

Ікону вміщено в велику рямку 1 × 1/2 м. поставлено так, що видко малюнок обабіч. На другому боці намальовано стіл (престол) в червоному. На столі лежить євангелія, терновий вінок і чотири цвяхи. Позад столу — семиконечний хрест із губкою й списом.

Особливе археологічне значіння набувають на виставці ікони, на яких змальовано фортеці: мурі, башти з амбразурами, в'язниці, то що. Таких пам'яток старовини взагалі дуже обмаль і тому оглянути їх тут не буде зайво. Серед 15 молодших, тоб-то XVII віку, ікон окремої збірки Строганових, звертає увагу ікона „з житієм“ Дмитра Солунського, 1632 р.

Найстаріша є ікона XIV віку: „апостол Павел із Деісусного чина“. На тлі її бачимо зубці таємних мурів, грати в'язниць й т. и. Подібну - ж пам'ятку подибуємо серед невеличкої збірки ікон (8) боярина Хитрово, де на іконі роботи Микити Павловця, XVII в., спостерігаємо в перспективі якісь мурі з амбразурами. На іконі „Розп'яття з Передстоящими“, роботи Зінов'їва, XVII в., в тій самій збірці Хитрово, бачимо на обрії Єрусалимські мурі з баштами й стрільницями.

Серед тридцяти ікон відділу іконографії російських святих дуже цікаві дві ікони

XVII в. Макарія Жовтоводського (1694), на якій тло становить цілий монастир зо всіма подробицями мурів, башт а' vol d'oiseau, та ікона Зосими й Савватія, який тримає на руках білу модулу Соловецького монастиря з мурами й баштами. Поруч цієї ікони — окремий малюнок „Соловецького монастиря“ (XVII в.), оточеного морем, з високими мурами червоної цегли. Що до відділу іконографії т. з. „святих жінок“ в кількості тридцяти ікон з доби XVI — XVII вв., то тут увагу зупиняє образ пр. Єлисавети, XVII в. Гірський краєвид на тлі ікони несе вузьку смугу мурів із стрільницями („Горня“ чи Юта“?).

Нарешті, в тій же таки збірці, під ч. 218 — цікава картина-ікона, зі сценами страждань в. Варвари, „з житієм“.

На сьомі мініятурах тут спостерігаємо в різних виглядах міцні мурі фортець, з часто понастромлюваними грізними баштами з бойовими амбразурами.

Гнат Стеллецький

НАУКОВІ ЗАКЛАДИ

* До організації Інституту Історії Матеріальної Культури. Київська катедра мистецтв нині розробляє план організації Інституту Матеріальної Культури через поширення науково-дослідчої катедри мистецтвознавства. Інститут ставить собі завдання досліджувати історію матеріальної культури та готувати молодих вчених дослідників та викладачів історії мат. культури для вищих шкіл та кваліфікованих музейних робітників. Відкриття такого інституту як раз на часі через те, що Україна має дуже мало кваліфікованих сил з цієї галузи.

* Інститут Книгознавства. Колегія Наркомос'у постановила організувати на Україні науково-дослідницький інститут книгознавства. При інституті мають бути організовані курси й книжні виставки.

* УАН відмовилася від участі в Празькому з'їзді. Українська Академія Наук надіслала листа організаційному комітетові в справі скликання українського наукового з'їзду в Празі, в якому повідомляє, що Академія Наук ніякої участі в з'їзді не братиме.

* Організація українського пролетарського університету. В Одесі Науково-Методологічна комісія Наросвіти розробила проект організації українського пролетарського університету. Російський та єврейський пролетарські університети злиються разом з українським, як самостійні сектори.

* Українське Наукове Т-во. В Одесі 17-го серпня організовано українське наукове т-во, що об'єднує найкращі наукові сили міста Одеси. На голову това-

рства обрано проф. Гордієвського, на заступника — проф. Варнеке. На чолі секцій стоять: природничої — проф. Талько-Гринцевич, філологічної — проф. Лазурський та історичної — проф. Загоровський.

* Північно-Азіатський Науково-Дослідчий Інститут. Цього року інститут живих східних мов одкриває перший у СРСР північно-азіатський науково-дослідчий інститут, що має на меті підготувати наукових робітників для народів Північної Азії та створення письма для тунгусів, чукчів, камчадалів, алеутів та інших.

* Міжнародне товариство студіювання історії. Американське Історичне Т-во оголосило про заснування Міжнародного Наукового Т-ва вивчення історії, яке шо п'ять років буде скликати міжнародні конгреси. В новому Т-ві бере участь поки 19 країн, яких заступники обрали постійний комітет.

* Академія „безсмертних“ Італійська Рада міністрів винесла постанову про заснування академії на зразок французької. Кількість академиків установлено в 60 осіб.

Вони призначаються королівським декретом, на пропозицію прем'єр-міністра й за санкцією Ради Міністрів.

Академія має право висувати трьох кандидатів на вільні місця.

Титул академіка залишається за ним до смерті й надається лише італійцям.

На перших академиків будуть призначені Д'Ануційо та Марконі.

* „Вісник с.-г. науки“. Після майже 2-х річної перерви починає знову виходити „Вісник сільсько-господарської науки“.

Досі с.-г. наука на Україні не мала часупису, що синтезував-би її досягнення, планував і координував-би роботу та наукове будівництво в різних галузях її, збирав-би та об'єднував усі с.-г. наукові сили й наукові установи України, зв'язував-би їхню роботу з практичною с.-г. роботою земельних органів, з наукою СРСР і з закордоном.

В журналі міститимуться матеріали, що насамперед будуть освітлювати загальні проблеми с.-г. науки та її організацію. „Вісник“, oprіч української, друкуватиме свій матеріал скорочено англійською або німецькою мовою. Ширитися буде не тільки на Україні, але й по інших республіках Союзу та за кордоном.

* Всесвітній конгрес есперантистів. За дозволу Союзного Раднаркому в Ленінграді відбувся четвертий черговий міжнародній Конгрес Всесвітньої Спільки Робочих Есперантистів з 5 по 10 серпня, а також третій всесоюзний з'їзд есперантистів з 3 по 8 серпня.

* Телеграми мовою есперанто. У міжнародніх телеграфних та радіо-теле-

графних зносинах між УСРР та Албанією, Австрією, Бельгією, Данцигом, Еспанією, Естонією, Францією, Італією, Литвою, Люксембургом, Норвегією, Польщею, Південно-Славією, Чехо-Словацькою та Туреччиною дозволяється вживати мову есперанто.

* Євгенічний конгрес. В липні ц. р. відбувся в Парижі євгенічний конгрес під головуванням сина відомого Дарвіна. Євгенізм, який починається від Гальтона і дуже поширений в Англії та Сполучених Штатах, прямує до удосконалення людської раси шляхом добору, до створення еліти, піддержання її, щоб запобігти упадкові.

Євгенічний конгрес обговорював питання дошлюбних посвідок, сорт фізіологічної сповиди перед шлюбом. До євгенічної науки відносяться питання імміграції.

* „Авіовидавництво“ РПО затвердило статут недавно організованого видавництва „Авіовидавництво, що має видавати наукову й популярну літературу з питань авіації і повітроплавства.

ЛІТЕРАТУРА Й МИСТЕЦТВО СЕРЕД ПИСЬМЕННИКІВ І ХУДОЖНИКІВ

* Заокеанська літорганізація. 16 липня відбулося поширене засідання Заокеанської філії Гарту, на якому обговорювано літературну дискусію, що велася у нас протягом цього року.

В широкій дискусії брали участь т.т. І. Кулик, М. Ірчан, М. Шатульський і інші.

Після довгої дискусії членів Заокеанської (дотеперішньої) філії Гарту в Канаді, одностайно рішено створити самостійну літературну спілку і для цього прийнято таку резолюцію:

„З огляду на те, що в УСРР не залишилось керівничого центру, який могла-б наша філія визнавати і з огляду на те, що нам нічого невідомо про існування й працю Гарту в УСРР, а з другого боку, що в Канаді зовсім немає ґрунту для існування організації типу ВАПЛІТЕ, бо в Канаді мова йде ще не про академічне удосконалення, а про утворення елементарної школи письменницької техніки для мас і для притягнення масовиків, ми вважаємо за потрібне: 1) продовжувати в Канаді гартіванську працю в тих самих формах, в яких Гарт провадив в часі свого розквіту, 2) філію Гарту в Канаді перетворити просто в Заокеанський Гарт, що вважає себе зародком масового об'єднання пролетарських митців української робітничої колонії Канади. Колишня Заокеанська філія стає тимчасом Центральним Керівничим Органом масової організації.

М. Ірчан

* Збірка творів І. Франка. Ужгородська „Просвіта“ видала з нагоди 10 роковин смерті Івана Франка збірник його віршів і оповідань. Чистий дохід з продажу цієї книжки призначений на урядження свят І. Франка.

* Портрет Шевченка з поштових марок. Маляр і філіялетіст В. Веркмайстер в Москві по скінченні образу „Острів Цейлон“, який він зробив з поштових марок, розпочав творення нового образу - мозаїки з поштових марок „Тарас Шевченко“. Постаць поета має виступати на тлі української природи. На портрет має пійти за приблизним обчисленням 20.000 штук усяких марок.

* Конгрес письменників у Франції. Відбувся річний конгрес письменників в Клармон-Феран, в амфітеатрі факультета наук, під почесним головуванням П'єра де Ноляка, члена французької академії.

Дебати точилися здебільшого над доктринами літературного провінціалізму та стосунку провінціального письменства з Парижем.

Перший міжнародній інтернаціональний кінематографічний конгрес відбудеться в Парижі від 27 вересня по 3 жовтня ц. р.

* Премія імені Гете. Самоврядування м. Франфурт на Майні винесло постанову заснувати літературну премію на честь Гете на 10.000 марок, яку видавати що-року, починаючи з 1927 року, 28 серпня.

За дня присуду премії буде заснована комісія під головуванням міського мера м. Франфуркта.

В конкурсі можуть брати участь письменники всього світу.

* Григорій Петніков пише роман в листах „Країна без імени“. Тема — сучасність: радянські міста і люди, село; наші фабрика і заводи, 1919 рік і побут. Сюжет розгортається як запис двох мандрівців, зв'язаних між собою любов'ю і долею. Частина роману (місце дії) — сучасна Германия. Частина роману про сучасну економіку, розділ називається „Бухарин“. Дальший розвиток іде в формі подорожі в уявну країну, яка ще не має назви, країну соціалістичну.

От назви окремих розділів роману: I. Спомин про завірюху, про холодний дім на Неві... про Діккенса і инше. II. Які бувають речі, очі і ночі і які бувають люди III. Цілий розділ про вітер, місто і про Касана. IV. Село на невських перспективах і що бачив я в кіно „Солей“. V. Як це сталося? VI. Розпис поїздів або наркомпуті на службі в поета VII. Як далеко зайшло. VIII. Літо що вміє блискати. XI. Біліц — цугом на хутір. XII. Слово про найголовніше. XIII. Сад, у якому жила жар-птиця і про саму жар-птицю. XIV. Як була зловлена луна в криниці і як розцвітають ранішні зорі. Про ставок і про голосні синього серпня (1925 р.) XV. Оповідь про дощ у лісі і про червону сунню (Ескран. Виконуємо заповіти Ілляча). Кілька слів про значіння сторожових будок, про веселку і вишневі збори, або чим люди живі. XVI. Нова байка (погудка) на старий лад. Коротко: про блискавиці, про коня і ще про тебе. XVII. Сімнадцятий: Бухарин. XVIII. Утеча до моря. Розмова з канонеркою. XIX. Як виростають серця милі ознаки. XX. Про (довгу) зиму і сонячні зайчики на стіні. XXI. Обличчям до весни. XXII. Подорож у країну без імени (ліричне коло). XXIII. Замість епілога — ми переганяємо сонце.

* В Держвидавці України вийшли книги Г. Петнікова „Молодая Германия“, антологія сучасної германської літератури, т. I. Обгортка роботи Д. Мітрохіна; Готується до друку т. II.

Григорій Петніков працює коло випуску книжки „Епос народів Северної Америки“ і готує до друку книгу вибраних поезій „Радоуст“ в московському видавництві „Узел“. Обгортка роботи художника Льва Бруні.

* Огляд книжок у Франції. „Літературні Новини“ подають огляд за липень місяць таких книжок з красивого письменства. П'єр Фроньє. Вода Ніла. (Еміль-Поль). Поль Друо. Червона гвіздика (колекція Дівана). Моріс Бобур. „Гра хорої пані“. Едмон Жалю. Золотий вік. (Вальд. Расмюсан вид.). Гастон Ріу. Елен і Жан в Тебаю. (Бодіньєр). Андре Корті.

Визвольна жертва. А. Фаяр. вид.). Франс Геленс. Наївний. (Еміль-Поль). Жан Фаяр. Три чверти світа (Фаяр). Поль Моран. Лише земля. (Грасе). Робер де Грасе. Східне перенаселення. (Грасе). Жюльєн Грін. Мон-Сінер. (Пльон).

* Вийшла в світ Антологія письменників померших на війні (1914 — 1918) в 5 томах розміру 15^{1/2}, з 4.000 сторінок тексту. Кожен том антології має вступ, писаний одним з членів Французької Академії. Антологія містить уривки творів 470 забитих французьких письменників, 21 померших у наслідок війни після замирення, 40 померших від хороб під прапором, 13 забитих бельгійських письменників та 18 письменників чужинців, з котрих 13 американців, забитих у французьких лавах.

* Розподіл літературних премій у Французькій Академії. Літературні премії цього року Французька Академія розподілила таким чином: почесну премію в 15.000 фр. присуджено Георгію Куртелену за цілу низку його творів.

Куртелен найвидатніший сучасний гуморист Франції.

Велику літературну премію в 10.000 фр. присуджено романістові та мандрівникові Гюїльберту де Вуазену.

Тристан Бернар та його син Жан-Жан Бернар дістали премії — перший в 4000 фр., за найкращу комедію, поставлену минулого року в театрі Français, а другий — премію в 2500 фр., призначену для молодих драматургів.

Серед інших премійованих письменників, преса відзначає Франсуа Моріака, твір якого „Пустеля Любові“ має нині великий успіх.

* „Карл Вішні“. Український письменник О. Слісаренко, за пропозицією ВУФКУ, пише кіносценарій за назвою „Карл Вішні“. В основу сценарія покладено матеріали двох судових процесів: процес угорського провокатора Карла Вішні та процес комуніста Ракоці на Угорщині.

* При Нью-Йоркському „Захисті моряків“ буде відчинено читальний зал імени Д. Конрада. В бібліотеці буде зібрано величезний матеріал до біографії і творчості цього надзвичайно популярного в Америці письменника. Крім того в Америці видано нову збірку його творів. До неї увійшов посмертний роман — „Чекання“.

* У Лондоні вмер відомий єврейський письменник Ізраїль Зангвіль.

* Втрата Азербайджанської літератури. 9-го липня цього року в Азербайджані на 72 році життя помер найвидатніший тюркський драматург Наджар-бек Везіров.

Везіров був безіосереднім наступником першого тюркського літератора і драматурга Мірза Фаталі Ахундова, автора відомої тюркської п'єси „Гаджі-Кара“.

Перу Везірова належить серія гарних п'єс, комедій і драм, що мають велику популярність в Азербайджані і літ 20 тому не сходили з сцени.

Письменник-реаліст, Везіров створив цілу галерею правдивих, життєвих типів тюркського мішанства, огидних своєю задубілістю, жорстокістю, брутальністю.

Але поруч цих від'ємних типів в його творах виведені й позитивні, повні відданості до народньої справи й любови до освіти і культури.

Значіння Везірова не обмежується на художніх образах, що він створив.

Він відіграв також велику роллю у створенні тюркської літературної мови, близької і зрозумілої широким масам Азербайджана,

Рум

* Реорганізація видавництва „Земля і Фабрика“. Видавництво „Земля і Фабрика“ нині реорганізується. Великим акціонером у це видавництво входить Держвидав РСФРР.

Видавництво буде найбільшим у СРСР видавництвом художньої літератури — російської і чужоземної.

* До виставки творів Нарбута. Держвидав друкує нині каталог, присвячений акціонером у це видавництво входить Держвидав РСФРР. Каталог видається до виставки творів Нарбута, що її має

відкрити Всеукраїнський Музей ім. Шевченка 15 вересня ц. р. В книжці вміщено першу монографічну працю про життя і творчість Г. Нарбута. В книжці буде 25 ілюстрацій, з них частина на дві фарби. Каталог подає матеріяли до всіх експонатів виставки. В каталозі є — пам'ятковий відділ (що ілюструє життя Г. Нарбута) та бібліографічний покажчик літератури про Г. Нарбута. (Бібліографічний покажчик склав Я. І. Стешенко). Над обкладинкою до книжки працює худ. А. Ф. Серєда.

* Виставка Середньо-азійської кераміки в Києві. Київський музей мистецтв організував виставку середньо-азійської кераміки. Надіслано запрошення директорові московського інституту Генікерові взяти участь в організації виставки.

* Відомий український художник Петрицький улаштовує в Харкові виставку своїх картин. Виставку мають відкрити в середині жовтня. На виставці будуть також експонати молодого українського художника Волненка.

* Киргизька виставка. Киргизька виставка, що недавно одбулася в Омську, мала великий успіх. На виставці були показані побутові речі: посуд, меблі, килими, одяг, тканини, музичні струменти. Всі виставлені речі виявили характерні риси киргизького мистецтва з яскравими фарбами та простими малюнками. Виставка була яскравим доказом пробудження киргизького народу.

ТЕАТР І МУЗИКА

* Положення про держтеатри. Головополітосвіта виробила нове положення про державні театри України.

Згідно з положенням державними театрами визнається ті, що в царині театрального мистецтва здійснюють культурно-освітні завдання Наркомосвіти і йдуть за його безпосереднім проводом. Кожний держтеатр являє самостійну господарчу організацію, що працює на господарчу організацію, що працює на господарчу організацію.

Держтеатри треба, згідно з положенням, звільнити від усіх загально-союзних і республіканських та місцевих податкових зборів. Чистий прибуток держтеатру треба весь повертати на розвиток театральної справи на Україні.

* Драма про Леніна. Альфонс Папе, автор драми „Фланг“, яка в минулому сезоні мала великий успіх в Паризькому Народньому театрові, написав нову драму, зміст якої узато з життя Леніна.

Драма піде перший раз в тому-ж Народньому театрові.

* У наступному сезоні в м. Гамбурзі буде даний цикл опер композитора Корнгольда, підчас якого відбудуться вистави нових опер — „Чудо Геліяни“ та Мертвий город“.

„Чудо Геліяни“ прийняте до постановки у Відні.

* Революційний театр. Режисер Гамбурзького Камерного театру Густав Грюндгенс організував під назвою „Революційний Театр“ серію ведільних ранішніх вистав. Спектаклі почнуться в середині вересня з драми Толлера Masse Mench. Крім неї, до репертуару увійшли твори Альфонса Пахе, Ромен Ролана, Георга Бюхнера і один політичний огляд.

* Репертуарний Комітет театру „Comedie Franaise“ у Франції відмовився ставити п'єсу Ромен Ролана „Дантон“ з політичних міркувань. Ця відмова набуває особливого значіння в звязку з 50-літнім ювілеєм письменника. Так французька буржуазія зводить рахунки з Ромен Роланом, що один з перших підняв свій голос проти війни і був одним з небагатьох французьких письменників, що привітали руську революцію.

* Міжнародний союз драматургів та композиторів. У Парижі недавно засновано міжнародний союз драматургів та композиторів, головою якого обрано Роберта де Флер та товаришами голови Людвіга Фюльда, Макуїна, та Морело. Чергові загальні

збори членів т-ва відбудуться у травні 1927 року у Римі.

* Вистава вірменською мовою. 15 серпня в клубі шкіряників у Харкові відбулась вистава вірменською мовою „Туні огли Воском“. Сюжет п'єси взято з часів 1880-х років — боротьби вірменських і татарських селян із розбійниками-пачкарями.

* Нові музичні курси. Останніми часами в Харкові зростає попит на професійно-музичну освіту. Кількість громадян, що прагнуть набути середньої музичної освіти збільшується. Але музична школа, що нині є в Харкові, прийняти всіх цих кандидатів не може. Тому виникла думка заснувати в Харкові з наступного навчального року нові професійні музичні курси.

За проектом час навчання на цих курсах — трьохрічний. Програма їх приблизно така, як і в музичній школі. Буде прийматися осіб віком од 18 років.

Нині проект організації цих курсів розглядаються відповідні інстанції.

* У Музичному т-ві ім. Леонтовича. Науково-дослідчий відділ т-ва про-

вадить інтенсивну працю для підготовки музичного термінологічного словника. Крім того, науково-дослідчий відділ бере участь у складанні Великої Радянської енциклопедії. (Збирається матеріяли до біографій музичних діячів, історичні дані що до розвитку української музичної культури).

* В капелі „Думка“. 18 серпня Думка на чолі з заслуженим артистом Республіки Нестором Городовенком виїхала в сімнадцяту подорож по СРСР, за маршрутом Житомир-Козятин - Жмеринка - Вінниця - Умань.

Який великий інтерес до Думки на провінції, можна бачити з того, що за тиждень до виїзду капели з Києва концерти Думки у всіх місцях її концертування були почасти „закуплені“ організаціями, почасти-ж наперед заповнені записами на квитки місцевим громадянством.

Одночасно з концертною роботою Думка збирає пісенні матеріяли серед місцевої людности, систематизує їх по певних циклах і в-осени має демонструвати в Харкові кілька циклів української народної пісенної творчости.

МУЗИЧНЕ ЖИТТЯ

Кремінчуччина

* Окрфілія музичного т-ва ім. Леонтовича. В літній відпускний період робота розпочнеться більш менш регулярно і за наміченим планом. Для вияснення деяких питань для майбутньої роботи музт-ва представник Окрфілії виїхав до Центрального Правління.

* Крем. музична профшкола. Цього року випущено 16 учнів, частина яких переходить до ВУЗІВ. Зацікавленість профшколою збільшується, тому з майбутнього року школа буде поширена.

За директивами центру і з ініціативи місцевої Музпрофшкола поступово буде українізовуватися.

* Державний хор ім. Лисенка при Окрполітосу. Місцева Окрфілія Всеукраїнського музичного т-ва ім. Леонтовича і Окрполітосвіта, беручи на увагу великі заслуги Крем. Хору ім. Лисенка протягом 8½ річного існування, ухвалили перейменувати хор в Округну зразкову мандрівну робітничо-селянську Капелу ім. Лисенка, для чого знято відповідне клопотання перед Центральним Музт-вом і Головополітосвітою про затвердження цього перейменування і включення Кремінчучської Капели в сітку Держустанов.

Окрполітосвіта виробила проект штату капели на 40 чоловіка з тим, щоб цей штат взято на утримання місцевого і державного бюджету.

Зазначений штат подано на розгляд і затвердження Держпланкомісії при Окрвиконкомі.

Коли цей штат буде затверджений і взятий на місцевий бюджет, то капела зможе обслужити не лише місто, а і всю округу шляхом виїзду, як це і зазначено в об'явковій Головополітосвіті, що до організації зразкових окружних капел.

Для переведення організаційної роботи і підвищення художнього боку капели Окрполітосвіта спеціально викликала диригента, що закінчив Київськ. музичний Інститут ім. Лисенка т. Римського А. Ф., рекоманд. Інститутом і композ. Вериківським.

Тов. Римський уже до Кремінчуга прибув і розпочав свою роботу.

Крім того, для удосконалення хорової справи з організаційного боку, хор і Політосвіта спеціально командирують до Києва організатора і Голову Держхору т. Коротя, який на місці ознайомиться з організаційн. роботою і Держкапели „Думка“ й інших капел, після чого, т. Коротя, вкулі з т. Римським, мають приступити до реорганізації Кремінчучького хору — в Округну мандрівну робітничо-селянську капелу.

Для здійснення цієї мети, щоб-то утворення Кремінч. капели, потрібна матеріальна допомога з боку Окрвиконкому і Головополітосвіти.

Капела-ж для Кремінчуччини потрібна і фактично існує — треба тільки закріпити її матеріальну базу.

А. Т.

* Твори композитора Розентура І. М. на Паризькій сцені. Київський композитор Розентур, І. М. одержав пропозицію з Парижу від балетмейстера Роберта

Баланоті поставити два балети композитора — „Зимова казка“ та „Дафіні і Хлоя“. Ці балети мають піти на початку сезону в Парижі в балетних поставах Баланоті.

МАТЕРІЯЛИ ДО БІОГРАФІЇ В. С. ОЛЕКСАНДРОВА

(ДВІ ЛЕКЦІЇ В МУЗЕЮ СЛОБІДСЬКОЇ УКРАЇНИ ІМ. СКОВОРОДИ)

Музей Слобідської України, виконуючи колишнє вислоблене побажання одного з його фундаторів, небіжчика акад. М. Ф. Сумцова, періодично улаштовує в неділі науково-популярні лекції; з цих лекцій громадяни знайомляться з минулим України, зокрема Слобожанщини, її історією, письменством, народною поезією, побутом, виробництвом, економікою взагалі; лекції, коли слід, присвячуються поясенню відділів Музею, урочистим святам, ювілеям. З останніх лекцій дві були присвячені пам'яті українського письменника, драматурга і видавця доктора Вол. Степ. Олександрова. Письменник цей, добре відомий у свій час і самостійними творами і гарними перекладами, народився 1825 р. на Слобожанщині в с. Бугаївці Ізюмського повіту в сім'ї, безумовно талановитій. Його батько описав повір'я свого села в великій поемі „Вовкулака“ (надрук. в Южнорус. сборнике А. Метлинського), цікавився рідним письменством, любив музику (добре грав на скрипці), мати, з роду Кулавцевих, була близька до простого люду, сама вчила дітей письма; Олександрів щиро згадує її в своїй автобіографії („Зоря“ 1894). Дитиною він грався з селянськими дітьми на вулиці, колядував на різдво, стрибав на Купайла через вогонь, взагалі зрісся з народною стихією, що потім глибоко вплинуло на його творчість. Освіту здобув він в старій слобожанській школі — колегіумі, де вже почав писати вірші та перекладати латинських авторів теж віршами. З колегіума, не закінчивши його, він подався до університету, вступивши на філологічний факультет, а потім перейшов на медичинський. Служив він лікарем спершу в Варшаві, а потім на Україні — в Полтаві та на Слобожанщині. Помер 1893 р. Його біографія була в Музеї присвячена перша лекція, тим цікавіша, що її зачитав син письменника — Вяч. Вол. Олександрів. Лекція складалася не з одних лише головних дат, а була багата на інтересні подробиці, вказівки на факти епохи, на характеристики письменства того часу, характеристику діяльності письменника. В підсумку вона подала цілу низку даних, ще невідомих з літератури про письменника, даних, які зберегла пам'ять його сина, живого свідка чималої частини їх. Лектор схарактеризував письменника поперед усього як людину. Це була натура чула до природи, де людей, працююча (мав пасіку,

млин), пройнята любов'ю до письменства. Уже в літа він вивчив старо єврейську мову, щоб краще зрозуміти поезію біблії, яку частинами переклав. Цікаві були спомини лектора про літературну діяльність В. Олександрова у Харкові, де, оселившись на Панасівці (звідсіля його прибрало літературне ім'я „Панас“), він написав свою першу оперету: „За Немань іду“! Спочатку п'єса була написана для дітей, отже вона вподобалась багатьом знайомим, і письменник надрукував її, одержавши дозвіл поставити її на сцені. В п'єсу вставлено чимало народних пісень, які поклада на музику старша дочка автора, що добре грала. Лектор нагадав, що вона склала також музику на слова думки М. Петренка „Дивлюсь я на небо, та й думку гадаю“. Цю пісню деякі помилково вважають у купі з її мотивом за народну. За першою оперетою Олександрів написав другу — „Не ходи, Грицю, на вечорниці“, яку потім переробив М. Старицький. Коло того-ж часу була написана й сатира на тодішні Харківські порядки — „Елена Прекрасная в Троє“. Цікаво оповів лектор про життя письменника в Харкові, куди до його „катраги“ за містом навідувались: і рабин для навчання єврейської мови, і народні вчителі, і семинаристи, і студенти, між якими появлялись тоді початкуючі автори. Письменник допомагав їм різними порадами, виправляв рукописи, вчив їх правил віршування, часом граматики і т. и. Серед його гостей можна було бачити тут і Б. Грінченка. Твори декого з молоді він і скористав, видавши їх в альманахові „Складка“. Куток Олександрова приваблював молодь і інтересами хазяїна до рідної старовини, поезії. В. Олександрів збирав старі українські видання, картини, портрети, розшукуючи їх по селах, по старих корчмах, замовляв художникам копії деяких з них. Нарешті склався ніби музей української старовини. Після смерті письменника частину цього зібрання сім'я його подарувала до теперішнього Музею Слобідської України. Нині в цій музею уся майже стіна в одному з відділів зайнята олександрівською колекцією.

Збиралась до Олександрова і молодь поспівати народних пісень, у яких він кохався. Один раз керував хором і М. Лисенко, завітавши до Олександрова з Києва 1878 р. на столітній ювілей Квітки-Основ'яненка. Була відправлена на холодного-

ськім кладовищі на могилі панахида, а потім на поминках говорили промови земці, Олександрів. Виступив з промовою і Потебня. Тоді підіймалось питання про видання Квітчиних творів, що через деякий час виконав Потебня - ж. Лектор додав, що не завжди в подібних випадках „было благополучно“. Українська справа була тоді в загоні не лише в Харкові, і гурток Олександрова незабаром опинився в начальства „на підозреній“.

Згодом українські симпатії Олександрова вплинули на його службовий стан так, що він мусів подати в одставку раніш часу.

Неприхильно до Олександрова ставилася й тодішня цензура. Коли він подав до неї ч. 2 своєї „Складки“, де прийняли між іншим участь Самійленко і Білиловський (Щ. Білило), то цензура так пошматувала збірник, що Олександрів, надрукувавши альманах і розсилаючи його співробітникам та знайомим, приписував :

„Чим багаті, тим і ради,
Вибачайте, бога ради.
Треба знать, що за фігура
Для України цензура“.

Частина з матеріялу, забороненого до друку потім була надрукована за кордоном, в галицьких часописах.

Заборонено було ставити останню оперету Олександрова „Богдан Хмельницький“, музику до якої склав вчитель музики у полтавським інституті П. А. Щуровський. Лібретто оперети було написано за поемою Гребінки під тією - ж назвою. Полтавці чули музику Щуровського на приватних зібраннях в авторів.

Лектор оповів про симпатії харківчан та полтавців до Олександрова, які згодом зростали. Смерть письменника викликала в усіх, хто знав його в Харкові (а знала його вся тодішня українська молодь), великий жаль. На похороні серед інших сказав промову Б. Грінченко (надрук. в „Зорі“ за 1884 р.). М. Кропивницький, Д. Л. Мордовець, Б. Д. Грінченко, В. О. Білиловський, І. М. Стещенко та інші склали на пам'ять небіжчика альманах (Складка на спомин Вол. Степ. Олександрова). Прийняв участь в альманахові і М. В. Лисенко, написавши чудову музику до віршу Олександрова, присвячену дружині („Прощай, моя ти люба, мила...“)

Нарешті, лектор навів два цікавих вірша поета. Перший з них складає акростих „Україна“. Ось він :

Умру, тебе - ж я не забуду,
Кохана, рідная моя,
Робітником твоім я буду,
Аж поки сили і життя.
Ім'я твоє собі поставлю
Насамперед від усього.
А ти й не знатимеш того...

Поет заповідав зробити на його могилі юмористичну епітафію, яка збереглась у його записній книжці:

Володимир Олександрів,
Доктор медицини
Умер (рік, місяць і число)
З ієї самої причини.
З якої всі ті помирають,
Що медицини зовсім і не знають.

Поховано поета на міських кладовищі. Насипано над ним високого бугра, бо небіжчик висловлював бажання, щоб його поховали під високою могилою, щоб з вітром говорила.

Про літературну діяльність письменника подав відомості співробітник катедри історії укр. культ. П. І. Тиховський.

П. Тиховський докладно освітив літературну діяльність Олександрова переважно як письменника - слобожанця і в певній мірі етнографа. Цей етнографізм він помітив вже в його батька Степ. Олександрів, автора поеми „Вовкулака“, яка являє його етнографічні бугаївські спогади. Степ. Олександрів належав до гуртка, що видавав збірники „Сніп“, „Молодик“, був близький напрямком до Корсуна, Порф. Кореницького, братів Писаревських. Сам Володимир Олександрів почав теж з наслідування народньої поезії. Його перший друкований вірш „Думка“ („Основа“ 1861 р.) написаний на тему народньої пісні. В основу оперети „За Немань іду“ (1872 — 73 р.) покладено відому пісню Ст. Писаревського. Сама ж оперета — це картина селянського побуту з ясным етнографічним колоритом. Друга оперета „Ой, не ходи, Грицю“ скористала відому пісню, яку приписують часом Марусі Чурайівні. Лектор споріднив драматичні твори Олександрова з п'єсами Котляревського, Квітки, Кухаренка, Шевченка („Назар Стодоля“), де велику ролю теж відіграють народні пісні чи вірші українських письменників. Олександрів вставляв в свої п'єси вірші Гулака-Артемовського, Писаревського, Шевченка, Руданського, Глібова та інших. Ці факти лектор пояснив як бажання Олександрова спопуляризувати пісні цих письменників. Зі сцени почулись демократичні твори. Ту - ж мету Олександрів переслідував і в своїх „Співанках“, що були даною перекладам. Видані народні пісні з нотами, де вставлялись і вірші укр. письменників, свідчили вже про систематичну спопуляризацію наших молодих письменників того часу. Доповів лектор і про твори Олександрова, що зовуться рослинним та звірячим епосом (пісня про гарбуза, про рибу). Ці твори мали і педагогічне значіння, бо в приступній і художній формі малували дітям природу, яка їх оточує. І не диво, що дещо з цих поемок видавалося до останнього часу. Велике значіння надав лектор і перекладам Олександрова, що, безумовно, збагатили наше письменство. Особливо цінні

були переклади з Лермонтова. Видавання альманахів пояснено відсутністю у ті часи української журналістики. Після указу 1876 р. цензура не дозволяла перекладів, викреслювала те, що ні в яким разі не мало якої захованої думки. Лектор навів на це багато прикладів. Цензура викинула з альманаха Олександрова присвяту: „До коханих земляків“, вираз: „в панів“ був замінений: „в багатих“, замість „Україно мила“ поставлено „родино мила“ і т. інше. Отже Олександров вперто продовжував бути в ті часи репрезентатором — майже єдиним — тодішнього українського письменства. І в цьому його велика заслуга. Треба також додати, що Самійленко і Грінченко уперше виступили зі своїми творами в його альманахах. І на світанку укр. письменства

це був яскравіший приклад боротьби з утисками цензури, а разом і закликом до громадської роботи.

Дві лекції, про які щойно була річ, були видатні серед інших, особливо перша.

Син письменника Вяч. В. Олександрів офірував музеєві рукопис власних споминів про батька, які лягли в основу його лекції, а незабаром має подарувати рукописи самого письменника, різні фотографії, речі, літературу, що складе цілу вітрину. Музей Слобідської України, що має вже вітрини, присвячені Квітці, Масловичу, Щоголеву збагатиться ще на одну, безумовно, дуже цікаву. Дотепер музей має лише один портрет В. Олександрова.

Ів. Єрофіїв

Бібліографія

„Вісник Одеської Комісії Краєзнавства при Українській Академії Наук“, Ч. 2-3, ст. 1—269, 8°. Одеса, 1925 р.

„Вісник Одеської Комісії Краєзнавства“ репрезентує краєзнавчу роботу на Одещині. Іде велика робота вивчення свого краю, про що свідчить перелік дійсних членів і членів співробітників Комісії, до яких увійшов увесь науковий актив Одеси і Одещини, та 57 статтів, уміщених у збірнику.

Іде на Одещині велика наукова робота, але і досі перейнята вона традиціями передреволюційних архівних комісій та археологічних товариств. Нового виробничого краєзнавства на Одещині ще немає.

З 57 статтів, уміщених у збірнику, 17 припадає на археологічні теми, 18— на етнографічно-діалектологічні, 7— на соціально-історичні, та 11 стосується вивчення природних багатств краю. Економіка, промисловість, сільське господарство ще мало цікавить одеських краєзнавців.

Не цікавлять одеських краєзнавців і питання методології і завдань сучасного краєзнавства, — немає статтів на ці теми, якщо не числити 3-х заміток більш газетного характеру, уміщених в загальній частині збірника.

Не відкидаючи збагачення науки на Україні працями Одеської Комісії Краєзнавства, гадаємо, що комісію слід оживити новими силами економістів і природників, які взявши в свої руки керування краєзнавчою роботою, змогли б краєзнавство на Одещині повести новими шляхами всебічного вивчення продукційних сил краю.

Не археологія з етнографією, а виробниче краєзнавство, що на ньому базується все радянське будівництво, потрібне нині.

З окремих статтів у збірнику слід відзначити: Лігнау, Н. Г.— „Новые принципы в изучении фауны“. Рубінштейн, Н.— „Западные пути торговли Украины-Руси“. Селинов, В.— „Краеведческая библиография“.

К. Дубняк

Бібліотечний Збірник, ч. 1. Праці першої Конференції Наукових бібліотек УСРР. Видання Всенародньої бібліотеки України при УАН, ст. 1—176, 8°. Київ, 1926 р.

Наука в СРСР, зокрема на Україні, розвивається й шириться, ідучи зовсім новими шляхами, привертаючи до себе нові й широкі кола радянського суспільства.

Колосальний розвиток науки (як приклад, зауважимо, що тільки в царині сільсько-господарських наук в 1926 р. на терені СРСР друкуються 360.000 статтів, розкиданих по 300 періодичних виданнях) висуває на чільне місце бібліографію — науку, що є ключем до всякого знання. Без бібліографічної допомоги з боку спеціальних бібліографічно-наукових організацій жаден науковий робітник фізично не в силі ознайомитися з усією новою літературою свого фаху.

Але науковій бібліографії не можна вести в кабінетах, вона повинна мати свою виробничу базу — наукову бібліотеку.

Наукова бібліотека стає важливою організованою книжковою базою до наукової і науково-навчальної роботи.

В часи творчого радянського будівництва, певна річ, не можна залишати без уваги такий великий чинник, таку велику продукційну силу, як наукові бібліотеки, і тому Перша Конференція Наукових бібліотек УСРР, що відбулася у Києві 28—31 грудня 1925 р., повинна привернути до себе увагу радянського активу.

Треба вітати, що Всенародня Бібліотека України, вважаючи видання робіт Конференції за дуже важливий чинник дальшого розвитку і поставлення проблеми наукових бібліотек УСРР, видала цей збірник робіт Конференції, не відкладаючи видання до асигнування коштів.

В збірнику уміщено доповіді, зміст дебатів і резолюції Конференції, що стисло відбивають всю роботу останньої.

Спочатку уміщено доповідь загального характеру представника Укрнауки, В. В. Дубровського про „організацію мережі наукових бібліотек УСРР та найближчі завдання в їх роботі“.

По цій доповіді визнано за конче потрібне та за єдино можливе оперти основні науково-бібліотечні осередки на місці з індустріального і культурного боку центри (Харків, Київ, Одеса, Дніпропетровське), а організацію нових наукових бібліотек по інших містах визнати за можливу тільки в міру дійсних потреб, у плановому порядку, починаючи з індустріально-промислових центрів (м. м. Луганське, Артемівське).

На наш погляд, така постановка конференції хибна. Розвиток науки, що, насамперед, базується на краєзнавстві, вимагає рівномірної сітки наукових бібліотек на території всієї України, а не тільки в її індустріально-промислових центрах. Вінниця і Житомир мають не менше право на наукові бібліотеки, ніж Артемівське, або Луганське.

Очевидно на таку постановку конференції вплинули дивовижні і парадоксальні думки представника Укрнауки т. Дубровського про те, що широко розвинута Вінницькою філією ВБУ краєзнавча робота не є суто-бібліотечна наукова робота, або безвідставне небажання визнати велику бібліотеку Житомирського музею (60.000 книг) за наукову.

Далі йде основна і кардинальна доповідь конференції — С. П. Постернака — „Проблема Наукових Бібліотек УСРР“.

Констатуючи, що наукові бібліотеки України становлять колосальну потенціальну силу, С. Постернак далі зауважує, що проблема наукових бібліотек і полягає в тому, щоб їх потенціальну силу перетворити в відповідну реальну, щоб зробити наукові бібліотеки справді могутнім чинником в цілому економічному, політичному, культурному і національному житті України.

Крім зазначеної доповіді Постернака, найактуальнішою і найважливішою частиною конференції були 5 доповідів: Годкевича, Рубінштейна, Сагарди, Ясинського і Отамановського — про бібліографію, як одну з основ роботи наукових бібліотек.

„В резолюції на ці доповіді конференція накреслила перспективи бібліографічної роботи на Україні на цілі десятиліття, з'ясувавши основне завдання бібліографії УСРР, бібліографічні завдання наукових бібліотек і конкретні заходи до реалізації цих завдань“.

Шкода, що не надруковано стенографічного звіту про роботи конференції, а зміст дебатів з приводу зазначених доповідей складено або надто стисло, або не зовсім уважно.

Говорячи про основи бібліографічної роботи на Україні, не можна не згадати про колосальну бібліографічну роботу, яку веде Бібліографічно-бібліотечне Бюро Сільсько-Господарського Наукового Комітету України. Зазначене Бюро, поставивши собі краєзнавчі і виробничі завдання в царині сільсько-господарської бібліографії, є власне перша хронологічно і зразкова бібліографічна установа УСРР, що поставила бібліографію в зв'язок з життям, виходячи з потреб самого життя. І коли ВБУ веде перед в бібліографічній роботі універсальних бібліотек, то Бібліографічно-бібліотечне Бюро С. Р. Н. К. У. поставленням бібліографічної роботи є зразкове для бібліотек спеціальних.

Про це на конференції говорилося.

Далі в збірнику уміщено ряд доповідей — про науково-дослідчу роботу наукових бібліотек і підготування наукових бібліотекарів, про уніфікацію роботи наукових бібліотек, про обслуговування читача, про комплектування наукових бібліотек та їх зв'язок з бібліотеками іншого типу, про питання професійного характеру.

Велику і актуальну роботу, що має велике значіння для всього сучасного життя, робить бібліотечно-науковий актив на Україні. Залишається лише побажати, щоб усі резолюції і постанови конференції не залишилися на папері, а дійсно були переведені в життя.

К. Дубняк

Константинов О. А. Предмет и метод экономической географии и. Госуд. Издат., ст. 1 — 136, 16⁰. Ленинград, 1926.

„Як добре відомо усім робітникам на ниві економгеографії, методологія нашої науки є найменш розроблена її частина. Який об'єкт, метод і зміст економгеографії, до системи яких наук вона належить, які її взаємовідносини з іншими дисциплінами, — всі ці і деякі інші кардинальні питання, здебільшого, ще зовсім не з'ясовані“.

Так починає автор свою книжку і з цим, безумовно, слід погодитись.

Тому - то й цікаво ознайомитися з книжкою, яка намагається з'ясувати предмет і метод молодій методологічно не удосконаленій, але важливій науки нашої сучасності, науки, яка міцно зв'язана з самим життям і, власне, визначає основи самого життя.

Автор починає свою роботу з класифікації тих напрямів, що існують в економіко-географії, потім переходить до розгляду поглядів окремих авторів і врешті, висловлює свій погляд на економікогеографію.

Власне, найцікавішою частиною книжки і є критичний, правда, не зовсім об'єктивний, огляд поглядів найвидатніших представників економікогеографії — Бернштейн-Когана, Григор'єва, Синицького, Аржанова, Дове, Геттнера, Фридриха, Дена, Огановського, Швіттау та инш. Як курйоз, слід зазначити, що автор до провідників економікогеографічної науки відніс і П. Г. Тимофіїва, що ось уже кілька років труїть радянську школу низкопробною макулатурою, як це не раз і відзначали рецензенти.

Як відомо, у нас існує два напрями в економікогеографії: традиційна школа проф. В. Дена, що вивчає господарське життя по галузях, і районна школа проф. С. Бернштейн-Когана, що трактує економікогеографію, як науку про економічні райони та їх взаємовідносини.

Автор, як і більшість економікогеографів, що спочатку схилилися до районної школи проф. С. Бернштейн-Когана, а потім на підставі досвіду останніх років змінили свої погляди, цілком слушно доводить, що в економікогеографічному дослідженні слід однаково вживати як методи вивчення окремих галузей господарського життя, так і районної методи вивчення. Причому огляд економічних районів іде після огляду окремих галузей. Цей останній включає в собі розвинуті районні елементи. А при районному вивченні центр ваги полягає в загальній економічній характеристиці району, а не в традиційному описі окремих галузей.

Але автор не надає великого значіння різниці викладу чи студювання економікогеографії по галузях господарського життя чи по районах, відносячи цю різницю не до предмету, а до методів економікогеографії, і доводить, що ці два напрями часто переплітаються своїм змістом, не можуть існувати один без одного і власне доповнюють один одного.

Головну різницю між двома зазначеними школами економікогеографії — традиційною і районною, автор вбачає в тому, що традиційна школа трактує економікогеографію, як науку економічну, а районна, як науку географічну.

Не погоджуючись де в чому з визначеннями традиційної школи, автор гостро нападає на районну школу і вперто намагається довести, що економікогеографія є наука зовсім не географічна, а суто економічна.

Після критичного огляду „географічної“ і „економічної“ економікогеографії автор дає своє визначення економікогеографії. „Економічна географія“ — каже він, „вивчає господарську діяльність населення тої чи иншої території з точки зору громадського географічного розподілу праці, а також природних і соціальних передумов того розподілу“.

Що - ж ми бачимо? Автор, що не визнає за економікогеографією жадної географічності, що гостро розкритикував географічний напрямок економікогеографії, врешті дав своїй науці те саме визначення, яке дають і сучасні географи, що вважають економікогеографію за науку географічну.

Автор, очевидно, не знайомий з сучасним розвитком географії, не знайомий з тим, що сучасна географія зовсім не є вже наука про землю. Наука про землю, що раніш відома була під назвою фізичної географії, тепер становить частину фізики — геофізику. А сучасна географія, або краєзнавство, є наука енергетично-економічна, що поводить, еволюційно, від „фізичного краєзнавства“ переходить до „економічного краєзнавства“, переходить до економічної географії.

Отже економікогеографія є наука географічна в тому самому визначенні, яке дає автор. Всі географи - марксисти, приймаючи визначення економікогеографії, дане автором, вважають економікогеографію за науку географічну.

Автор, намагаючись вирвати економікогеографію з системи наук географічних, нападає на географів за ідеалістичне розуміння впливу природи на людину, за надання великої ваги природнім умовам, а не соціальним, за вивчення homo sapiens, а не громадської людини, і т. н.

Але - ж так мислили і нині мислять тільки географи - немарксистів, так само як і економісти - немарксистів. І коли серед економікогеографів „географічного“ напрямку було і є багато немарксистів, то з цього ще зовсім не виходить, що треба зовсім закинути географічний напрямок в економікогеографії.

Географи - марксисти, що може ще не зовсім виявили себе в літературі, мислять так само, як і автор книжки, і вони, кажучи, що економгеографія є наука географічна, дають економгеографії те саме визначення, що автор, який каже, що економгеографія є наука економічна.

Автор хотів дати і дав правильне марксистське визначення економгеографії, але він чомусь гадає, що лише економічний напрямок економгеографії є марксистський, а географічний напрямок — немарксистський. Це зовсім неправильно: і серед географів і серед економістів є марксисти і немарксисти.

Авторові слід було інакше трохи повести свою тему: треба було просто провести паралель між марксистськими і немарксистськими течіями в економгеографії і на підставі того вже вивести правильний марксистський погляд на предмет і зміст економгеографії.

Радимо усім робітникам на ниві освітній і економічній ознайомитися з цікавою книжкою Константинова. Ознайомившись з різними „географічними“, і „економічними“ течіями в економгеографії, що їх критично розкриває автор, ознайомившись з поглядами самого автора, читач яскраво уявить собі правильне марксистське визначення економгеографії, що його дає автор, цілком з ним погодиться. Але в той же час, читач упевниться, як сам автор це довів, що економгеографія є дисципліна географічно-економічна.

О. А. Константинов каже, що не в тому річ в економгеографії, що вивчати, чи галузі господарського життя, чи райони, а в тому, як дивитися на економгеографію, чи як на науку географічну, чи як на науку економічну.

Ми ж, визнаючи, що економгеографія є наука географічно-економічна, скажемо, що річ в тому, в чітх руках буде економгеографія — в марксистських, чи немарксистських. Разом з тим нам ясно, що тільки марксизм виведе економгеографію на правильний методологічний шлях, а цього можна досягти тільки спільними зусиллями, колективною роботою робітників-марксистів в галузі економгеографії, незалежно від того, чи будуть вони географами, чи економістами.

К. Дубняк

Пугачевщина. Том 1-ий. Из архива Пугачева (маніф., указы и переписка). Центрархив, 1926 р. Цена 3 руб.

Останні роки принесли чимало нових вирішень, здається, давно вже знаних та з'ясованих як слід, питань російської історії. Нині маємо перегляд Пугачівщини. Центрархів РСФРР видав цілий том документів Пугачівського архіву (має бути ще три томи), і в світлі цих документів зникає традиційне для російської історіографії уявлення про Пугачівщину. Не „бессмысленный и беспощадный“ бунт мають бути ці документи, що вийшли безпосередньо від Пугачова та ближчих його помічників. Вони мають нам організовану боротьбу проти дворянської держави. Чи ніс з собою Пугачов анархію, таке питання здійсмає у вступній статті М. Н. Покровський, і відповідає: „менше всього. Документи Пугачівського архіву з'являють правильну й чудову організацію заплілля Пугачівського. У Пугачова були навіть (це дивно, звичайно, коли згадати традиційне уявлення про Пугачівщину) державні прибутки, монополія соляна, були навіть пашпорти. М. Н. Покровський, на підставі цих документів, у своїй статті руйнує цілком дворянську легенду про „бессмысленный бунт“ та бачить в Пугачівщині чимало ряс, що показують в пугачівцях наших „далеких родичів 18 віку“ (це боротьба пригноблених народів царської Росії, спільна боротьба уральського робітника та селянина то-що).

До друку приготував, подав відповідні вказівки про походження цих документів С. Голубцов. Усього маємо 271 документ. І, звичайно, вага цих документів величезна. Стає на чергу монографічне оброблення в світлі цих нових документів Пугачівського руху, бо-ж М. Н. Покровський у своїй невеликій вступній статті, власне передмові, подаючи яскраву характеристику Пугачівського руху, не вичерпує — і це підкреслює він сам — „усього надзвичайно багатого змісту Пугачівського архіву“. Чимало питань, на які вказує М. Н. Покровський, потребує докладного розроблення, як от взаємовідносини киргизів, татар, башкирів та калмиків (місцевого населення) до колонізаторів (російського населення), організація виборної влади в заплілі Пугачівському, причини селянської опозиції по деяких місцях та інші. Або навіть, краще сказати, потрібна монографія про Пугачівщину, якої відгуки та ще й великі, були і на Україні.

Мик. Горбань

А. Царинний. Украинское движение. Краткий исторический очерк, преимущественно по личным воспоминаниям. С введением князя А. М. Волконского. Берлин, 1925, XL + 232 стр.

В наших умовах навряд чи варт докладно зупинятися на цій книзі, детально доводити, що одні факти неправильні, другі безглузді, треті очевидно вигадані й вимудрувані. Одразу треба застерегти: книга є вислід зоологічно-чорносотенних національно-шовіністичних настроїв деяких шарів білої еміграції, що й досі ще, на дев'ятому році революції, не годна зрозуміти сучасних подій. Автор „введения“ до книги — князь А. М. Волконський дивується, „как мог человек в условиях беженского захолустья, не имея иных материалов, кроме данных богатой памяти, усыпать страницы своей книги именами, цитатами, датами“. Читаючи книжку А. Царинного в Берліні, далеко від бібліотек і можливості робити потрібні довідки, примушений в попутніх замітках спиратися тільки на власну пам'ять, я не міг позбутися натрутливої думки — що А. Царинний повіз з собою в еміграцію відому свого часу книгу С. Щоголева („Украинское движение, как современный этап южнорусского сепаратизма“ Киев, 1912): надто вже специфічні були подані факти, надто „яскраве“ було їх освітлення. Цього відчуття якоїсь залежності, якогось внутрішнього зв'язку між книгами С. Щоголева і А. Царинного не позбувся я і по повероті, коли я відновив свою знайомість з „трудом“ Щоголева. Гадаю, зв'язок цей не є випадковий...

Не буду переказувати „своїми словами“ книгу А. Царинного: всяке стороннє втручання позбавило б її тільки властивих їй пахощів. Тому наведу кілька цитат в цілій їй незайманості. Цитати будуть багато красномовніші за рецензента, багато яскравіше й повніше схарактеризують книжку.

Почімо зі вступу князя А. М. Волконського. „Крестьянин - малоросс, самый, быть может, счастливый из всех крестьян России, сидел на собственной благодатной земле, говорил на каком хотел наречии, пел какие хотел песни, и жинка его или дочка невозбранно носили свои плахты и очипки, пока не вытеснила их из обихода всемогущая и всеопояшляющая властительница мода. Все вошли о „гнете“ над „украинским народом“ — гнусные выдумки, сочиненные для революционных целей и для снискания расположения Европы, которая, в неизменном своем невежестве в русских делах, готова поверить всякому вздору о России, особенно, когда он ей на руку“ (V)... „Деятели украинофильства по большей части люди малокультурные. По упрямству, узости и ослепленности они напоминают былых революционеров... Будет ли прекрасно, если создадут самостоятельную Украину? Или она сейчас же рухнет, как рухнули волшебные замки революционеров — большевиков. Без Всероссийского императора не будет русского единства; без единой России не будет сильного славянства“ (XXXIII).

А от не менш категорична, не менш афористична увага самого А. Царинного за Шевченка: „Печатный Шевченко эпохи предварительной цензуры это почти тоже, что Кузьма Пругков в русской литературе, — имя, которым прикрылась группа лиц для достижения желаемого воздействия на общество“ (33)... „Только постепеннє выступил внаружу (sic!) зверинный лик Шевченка, и все увидели, сколько в этом истинном хаме скопилось ненависти и злобы против Бога, против Русского Царя (з великой литер! А.), против какой бы то ни было власти, против всякого общественного или имущественного неравенства, неизбежного в человеческом общежитии“ (36). І зараз у слід за тим: „Шевченко был по духу „большевиком“ задолго до того, как на исторической сцене появилось „большевичество“ и овладело Россией“ (36). С кирлило-мифодневцами „царское правительство поступило по отечески“ (39).

Про Драгоманова: „М. П. Драгоманов, несмотря на ученую подготовку, рано увлекся разрушительными учениями немецких иудеев Фердинанда Лассаля („Критика, приобретенных прав“) и Карла Маркса („Капитал“) и стал социалистом и агитатором. Потом он дошел до анархизма“ (51). В особі Драгоманова („украинское движение“) „приняло в себя все содержание иудейского революционного марксизма, который, как мы видели нашими глазами, есть лишь переходная ступень к самому первобытному животному коммунизму“ (52).

Про М. С. Грушевского: „Задачей миссии М. С. Грушевского во Львове являлась работа в трех направлениях: 1) создать украинский литературный язык возможно менее похожий на русский; 2) переделать историю Малороссии так, чтобы она перестала быть частью истории русского народа; 3) образовать ядро украинской интеллигенции с таким умонастроением, при котором она считала бы Россию „великою тюрьмой народов“, а политический идеал свой видела бы в оторвании Украины от России и введении ее, в случае желательного разгрома России войной

или революцией, в состав придунайской двуединой монархии" (83)... „М. С. Грушевского нельзя представить себе иначе, как в виде выдрессированного на злобность пса, с зубами оскаленными против России" (90).

„Европейская война вызвана была тайными силами, преимущественно еврейскими, действовавшими за кулисами мировой сцены. Своею целью эти силы смазили: уничтожение исторических монархий, самоопределение народностей и введение если не во всех европейских государствах, то, по крайней мере, в большинстве из них, — республиканского строя" (104)... „Всякое социалистическое правительство может причинить только вред той стране, которую оно берется управлять, потому что руководствуется оно не практическими указаниями векового опыта, а вычитанными из книг и не проверенными жизнью доктринами" (114). „Оккупация юга России германскими и австрийскими войсками проходила тихо, спокойно и чрезвычайно быстро. Германские части сохраняли образцовый порядок и вызвали своею дисциплиною всеобщий восторг местного населения. Не слышно было никаких жалоб на немецкую жестокость; напротив, нарекали на излишнюю мягкость немцев по отношению к большевикам, густо притаившимся среди мирного селянства Малороссии" (120). „Очень жаль, что... ход событий не только не дал возможности П. П. Скоропадскому избавить Малороссию от большевиков, но и поставил его самого в положение актера какого-то комического фарса" (127). „Генерал Эйхгорн был благородным представителем правых кругов Германии, человеком широкого государственного ума и нежного сердца" (128). „Единственным событием лета 1918 года, которое должно остановить на себе внимание каждого русского человека, является созыв так называемого Всеукраинского церковного собора" (133 — 134). „Вожди украинства, как Грушевский, Винниченко, Петлюра, Порш, Ковалевский, Маргос и прочие, всегда были в достаточной степени закулены и на совесть дружили с иудеями и служили им. Многие из них были с иудеями в родственных связях: напр., у Винниченка жена — иудейка, Порш родился от иудейки и т. д." (216).

І нарешті, ще одна цитата, яка підсумовує погляди автора книги на українство й українське питання: „Так как по убедительным для нас новейшим исследованиям немецкого антрополога Бургера-Филлингена известно, что в низших расах воплощаются духи тоже низших душевных качеств, то понятно, почему „украинцы" отличаются обыкновенно тупостью ума, узостью кругозора, глупым упрямством, крайнею нетерпимостью, гайдамацким зверством и нравственною распущенностью"; трохи далі: „Украинская идея" — это гигантский шаг назад, отступление от русской культуры к тюркскому или берендейскому варварству" (227).

Певна річ, в наведене намисто з цитат не увійшло багато першорядних перлин: коли-б нанизувати все, що притягає увагу читача в роботі А. Царинного — довелось-б переписати мало не цілу книжку. Як сказано, шкода й сперечатися, полемізувати з нею. До книги А. Царинного як-найлучче пасують слова В. Розанова про Спенсера: „Никакого желания спорить со Спенсером, а желание вцепиться в его аккуратные бакенбарды и выдрать из них половину". І коли-б хто сказав, що таке „рукотприкладство" навряд чи можна визнати за доказовий аргумент, — то ми відкажемо, що не буде-ж людина, коли її нападе скажений пес, рекомендувати йому звернутися за прищепленням до Пастеровського інституту.

І. Айзеншток

Іван Калинович. Українська мемуаристика. 1914 — 1924. (Бібліографічний реєстр). Львів, 1925, 32 ст.

Іван Кревецький. Українська мемуаристика. Сучасний стан і значіння. II. Як писати мемуари. Пояснення і вказівки. Подали Ів. Кревецький і др. О. Назарук. Львів, 1923, 48 ст.

Обидві брошурки, хоч не в один час з'явилися, досить тісно зв'язані одна з одною; це й дає нам право розглядати їх разом. Українська історіографія дуже бідна на мемуари: „з дуже і дуже незначними військами — діди і прадіди наші не вважали потрібним передавати наслідникам своїм вісток про події, діями й глядачами яких вони були... Один з козацьких літописців, С. Величко, виразно жалувється на байдужість наших предків під цим поглядом: „Наших сармат-козацьких предковъ рицерскіе отваги и богатерскіе дѣянія безъ описанія и объясненія черезъ ихъ власныхъ писаровъ оставленіе и всегдашного забвенія никчемнымъ дѣломъ и хъ плащемъ увидѣхъ покрытие. А ежели и записавъ хто, то барзо щуплыми

и краткими слова, жадныхъ зъ якихъ причинъ що повстало, якъ ся отправовало и якъ кончыло, не выразившы околечностей"... (Ів. Кривецький, 9—10). Власне ці слова можна прикласти і до цілої української мемуаристики: з „нікчемної лености“, а, може, і з інших, нам невідомих причин, тільки одиничні українські діячі залишили по собі записки, щоденники і подібні матеріали. „Що ми знаємо про життя галицьких українців з часів М. Шашкевича? — питає, наприклад, історик тої доби, др. В. Щурат, і сам таки відказує на це: „Лиш те, що захопилося случайно зі споминів сучасників; лиш те, що попалося в якісь урядові акти. Бо сама література тих часів дає дуже мало для характеристики їх“. Власиво, ці слова можна застосувати і до цілого українського письменства XIX віку. І додати до них можна хіба те, що самих споминів до нас дійшло лиш декілька назов.

Ів. Кривецький дуже докладно, хоч трохи елементарно доводить цінність і користь мемуарів: „се нічим не заступний матеріал для історика“, „вони становитимуть... дуже важний національно-виховуючий чинник“, „се свідство життя й діяльності людини на цьому світі“ і т. д. Висновок з того всього: — пишіть мемуари! „Мати се на особливий увазі повинні всі громадські діячі, пам'ятаючи, що майбутній історик дуже легко може не доізнати, як слід, їхньої діяльності, або — ще гірше! — на основі односторонніх джерел оцінити її фальшиво“ (19—20). Той же Ів. Кривецький і др. О. Назарук склали спеціальну інструкцію — „пояснення і практичні вказівки“ — „Як писати мемуари“, даючи детально розроблений план і ряд дрібних, провідних вказівок.

Покажчик Ів. Калиновича, як сказано, власне жадного відношення до розібраної брошури не має; проте внутрішньо він тісно зв'язаний з нею. Покажчик цей фіксує „українську мемуаристику“ за роки війни й революції — 1914—1924. Весь матеріал укладає розподіляє по рубриках: 1. Всесвітня війна (1914—1918 р. р.). 2. Україна (1917—1924), з підрубриками — Українська армія й інші військові частини на Вел. Україні“ і „Галицька Армія“.

Охоплює покажчик майже виключно закордонний матеріал, — в тім особлива цінність його для нас, робітників Радянської України, яким так велими трудно доставати відомості про галицькі видання. На жаль тільки і цей покажчик малодоступний: видано його всього 200 примірників, як окрему відбитку з часопису „Стара Україна“ (1924, № 9—10).

Обі брошури, на нашу думку, дуже симптоматичні, а друга, крім того, дуже корисна, як бібліографічний підсобинок.

I. A.

Е. Бламквист, В. Ибах, Л. Пескова. Первобытныи человек, материальная культура и религия. 1925. Рабочее издательство „Прибой“. Ленинград. Ред. и предисловие Н. Н. Андреева. Стр. 87.

Названий збірник являє з себе спробу гуртового екскурсійного провідника.

Збірник має передмову та вступ.

Дві з чотирьох екскурсій, поданих у збірнику, а саме: палеоліт (ст. 9—24) і первісна релігія (73—87), належать Л. Писковій. Неоліт (24—47) описав Є. Бламквіст, а вік металу (47—78) В. Ибах.

Автори збірника мали на увазі головно Музей антропології та етнографії Рос. Акад. Наук.

Метода провадження екскурсій многозвірна.

Зокрема, збірник ставить собі завдання: „уникати лекційного засобу переведення екскурсій“, не затягати екскурсій понад півтори години, бо „музейні огляди втомляють навіть дорослих“, а також радить „многоразове одвідування музею з одним гуртком екскурсантів“, у даному разі гуртком „студентів Комуністичного Університету імені т. Зінов'єва“.

Дуже важке й ще багато де в чому не з'ясоване питання про палеоліт розглядає згадана т. Пискова. Хоч автор головно спирався на Обермайєра (с. 9), проте це не врятувало його од низки археологічних та стилістичних помилок. Наприклад, автор не розуміє, „нащо й другий кінчик ключа зроблено гострим, а близько від нього зроблено обабіч два виступи“ (с. 14). Після слова (на ст. 14) „следующая“ треба додати „після мустьєрської доби“, инакше в уяві читача виникає цілковита плутанина.

Одна „присутність костей мамута“, як відомо, ще не є вказівкою на холодне підсоння (с. 9), бо мамут існував і в теплі межилльодові доби; предком його був мастодонт в третичному періоді.

Надавати „особливо важливого значіння“ (10) порівнянню інвентаря з розкопок в північних країнах з виробами сучасних відсталих народів“ гарячого підсоння не має жадної рації, взявши до уваги, що „гаряче підсоння Австралії в значній мірі позбавляло населення від клопоту про житло й одіж“ (18), чого не можна сказати про тубольців Європи.

При готівлі в австралійців шліхованого зняряддя (18), питання про палеоліт, як такий, у них цілком одпадає, а присутність у виробництві чукчів залізних виробів (22) одкидає геть питання про кам'яну добу у власному розумінню.

Вживання „геніального винаходу людей кам'яної доби“—бумеранга—не можна поширювати на народи всесвіту.

„Зближення“ (18) черепу сучасного австралійця з черепом людини „з розкопок доби Мустье“—справа видимо непевна.

Неоліт, що теж за Обермайером описаний Є. Бламквістом, добре представлено в Академічному Музеї.

Коли в мадленську (лише мадленську?) добу чоловік „перебував переважно в печерах“ (24), то в добу неоліту—на дюнових стаціях, які розкидані були головно на „берегах водойомів“ (?) (24).

Автор послідовно викладає елементарні відомості про дюнові стації (25—28), „кухенні забутки“ Данії (29—31), стації озерного типу (31—33), на яких автор спостерігав, між иншим, забутки „сома кам'яної доби до 8 пудів вагою“, про будівлі на палях (до 350) (34—38), з приводу яких вже написано до 500 книжок.

Гончарського кола тоді ще не вживалося (36) та й кінь теж не був ще приручений (37). В той же час, у зверхніх шарах намулу знайдено „бронзові речі“ (37).

Отже справа тут ходить про металеву добу, коли кінь був вже певне приручений.

Чимало уваги автор віддає папуасам Міхлухи Маклая, з метою „відживити археологічний матеріал і змалювати побут мешканців Європи наприкінці неоліту“...

Стаття В. Ібаха—Доба металю—охоплює 25 сторінок.

Певна річ, що „овладевание (?) металлом“ є видатне здобуття в історії первісної культури, бо вироб металевого зняряддя, з одного боку, „зберіг“ (зберігав?) людині велику кількість часу, а з другого—полекшувалась праця за допомогою нового металевого зняряддя (47).

Розповіді про одкриття археологом М. Мухом в Тиролі „передісторичних мідяних списів“, автор подає за Обермайером опис засобів оброблення руди.

Отчиною бронзи, як гадають, „була Менша Азія“ (50), про що ніби-то свідчать 24-хричні розкопки Трої, спочатку Шліманом, а потім Дерпфельденом (?) (W. Dürpfeld'om). Далі дано опис бронзової доби в Сибіру (52-53, 56), в Данії (53—56), Європейській Росії, де мовляв „Україна являє невичерпаний запас скарбів за- для археології (56),“ на Кавказі (57), з його славновісним могильником на Кубані, в Північній Росії, з її „звірячим стилем“ та „Чортовим Городищем“ (на Костромщині) (61—72). Але автор в той-же час відбирає силу своїм висновкам, зазначаючи: „Було-б помилкою робити занадто сміливі узагальнення й провадити аналогію відносно всіх галузів побуту й культури межі мурицькими представниками раннього періоду доби металю й тубольцями Європи та Азії, що стоять на тому самому шаблі культури“ (72).

В кінці подається стаття Л. Піскової—„Первісна релігія“. Стаття має на меті „ввести екскурсантів в осібний світогляд,—напівнауку—напіввіру,—який, хоч склався в далеких часах, але в значній мірі заховався до нашого часу навіть у народів найвищої культури що до вірувань, звичаїв, звиклого сполучення слів (?), байок“ (73).

Такого типу екскурсія ставить для себе завданням ознайомити з суттю й походженням анімізму (с. 73—83), його поширенням серед культурно-відсталих народів (83—84) і впливом на деякі з сучасних релігій“ (84—87).

Редакторів збірника слід закрити загальну кострубатість стилю та коректурні дефекти (53), поруч з невдалою словотворчістю, як от у Л. Піскової: „с помістю наверхтима можно просверлить дырку“... (с. 16).

Проте, беручи на увагу сучасний інтерес до первісної культури, який що-раз збільшується, і брак керівників в цій галузі, завдяки труднощам підготування до такої роботи (7), цю збірку описових екскурсій слід визнати явищем своєчасним і корисним підчас огляду музейних колекцій з первісної культури.

Гн. Стеллецький

Вільна Академія Пролетарської Літератури. Валліге. Зошит перший. Харків, 1926. Стр. 108. Ціна 1 карб. 75 коп.

Маємо підстави вважати „Вільну Академію Пролетарської Літератури“ за надійний, здоровий зародок сталого, серйозного об'єднання пролетарських письменників України. Коли досі — до виходу в світ „Першого зошиту“ — ваплітовцям не можна було одмовити молодечого завзяття, щирого бажання знайти нові способи найкращого виявлення пролетарського світогляду через мистецьку форму, досягти вищих ступнів технічно-мистецького удосконалення, — то нині, коли перед нами лежить перший зошит, перша спроба академічного втілення тих шукань в життя, спроба теоретичного обґрунтування ідеологічно-мистецьких позицій й перші розвідки з царини теорії мистецької техніки, — нині ми можемо сказати, що ваплітовці мають не лише запал та добрі наміри, але й певну наукову ерудицію, певний запас мистецького теоретичного знання, певне вміння академічно розробляти порушені питання. А це головне для нової організації, що хоче провести свою боротьбу на перелозі творення нової соціалістичної культури. Ваплітовці свідомі того великого завдання, яке беруть на себе, і своїх поки-що невеликих сил: „ми ще юнаки в розумінні знання, — читаємо в першій передовій статті зошиту, — але ми мусимо вчитись, вчитись і вчитись, коли своєю творчістю хочемо допомогти новому суспільству йти вперед“. І тим приємніше читати „Перший зошит“, де вміщено чимало такого матеріалу, який свідчить не лише про те, що ваплітовці вчать самі, але що вже й тепер вони можуть вчити й інших, давати інтересні, наукові розвідки. В „Зошиті“ вміщено такі статті та розвідки: 1. О. Досвітнього — „До розвитку письменницьких сил“, 2. О. Слісаренка — „В боротьбі за пролетарську естетику“, 3. О. Довженка — „До проблеми образотворчого мистецтва“, 4. М. Йогансена — „Аналіза одного журнального оповідання“, 5. А. Лейтеса — „Путі письменницькі“, 6. В. Сержа — „Перегрупування революційних французьких письменників“. (Між іншим серед хронікального матеріалу вміщено статут Академії, ухвалений НКО).

Зрозуміла річ, що не все гаразд у „Першому зошиті“. Тут є до чого „причепитись“. Так, в першій статті „Зошита“ — „До розвитку письменницьких сил“ ще відчувається не зовсім спокійний, не зовсім академічний тон: тут маємо ще багацько від памфлетів М. Хвильового, особливо в другій частині статті, де говориться про старих, непролетарських українських митців, про неокласиків. Сам автор статті О. Досвітній приходить до висновку, що неокласики „стоять на роздоріжжі“, але далі намагається переконати читача (іменно переконати, загітувати, а не довести науково), що „неокласики, яко творча інтелігенція, не були абсолютними ідеологами буржуа), що вони „щиро намагаються в своїй творчій роботі йти разом зо всіма борцями до нового суспільства“, що „вони хочуть зрозуміти класову боротьбу й починають її розуміти крізь призму революційного марксізму“, що „неокласики прагнуть бути співзвучними з сучасною епохою, з сучасним суспільством“. Насмілюємось висловити думку, що така „апологетика“ неокласиків ні по змісту, ні по формі не є влучною в академічному збірнику. З боку змісту — ідеологія: що буде з окремих неокласиків, побачимо пізніше. Може й справді хтось з них перетвориться на правдивого пролетарського письменника. Але справа не в одиницях. Коли не брати неокласиків як масове суспільно-мистецьке, літературне явище, то швидче можна прийти до висновку, що „стоячи на роздоріжжі“, вони, в ліпшій випадку, так і залишаться на тому роздоріжжі, аж до своєї смерті, а в гіршому — виробляться в найтонших ідеологів нової радянсько-буржуазної інтелігенції, що в боротьбі за існування вдало вживає комуністично-радянської мімікрії, будучи немірно далекою та чужою класовій психології пролетаріату. З боку форми — хибою статті О. Досвітнього є агітаційний характер. Вже коли знімати в академічному збірникові питання про „співзвучність“ неокласичної творчості „з сучасною епохою“, то треба спинитись довше на тій творчості, проаналізувати її, з'ясувати тенденції еволюції, конкретно вказати на розуміння неокласиками „класової боротьби крізь призму революційного марксізму“, виявити спільність психології неокласиків з пролетарською психологією. — Нам здається, що О. Досвітній, чи хто інший з ваплітовців є нині зобов'язаний подати в ближчому черговому „Зошиті“ Вапліге наукову академічну розвідку на цю тему. Інакше висунуті постулати залишаться не то що недоведеними, але навіть не висвітленими.

Споріднені хибі маємо і в статті О. Слісаренка — „В боротьбі за пролетарську естетику“. З боку ідеологічного, на нашу думку, є занадто поспішним та категоричним твердження автора про те, що „сучасна боротьба в мистецтві є не лише боротьбою ідеологічною, а насамперед боротьбою за пролетарські

елементи стилю в мистецтві" (підкреслення наше) і що, власне, „момент боротьби ідеологій“ вже не відіграє активної ролі в тій боротьбі і немов би весь процес зводиться „до боротьби естетик різних класів і суспільних верств“. З боку форми — стаття має ту хибу, що не зроблено навіть спроби науково обґрунтувати проклямований постулат, не визначено бодай головніших ознак „пролетарських елементів стилю“, „класових елементів стилю нашої епохи“, елементів „пролетарської естетики“. О. Слісаренко (чи хто інший з валлітовців) мусить після цього подати наукову розвідку про головніші, основні елементи нового, пролетарського стилю в мистецтві, нової пролетарської естетики, протиставити ці елементи елементам старої, буржуазної естетики та стилю і вказати на конкретних прикладах — як саме ідеологічна класова боротьба в мистецтві може переходити в боротьбу за класовий стиль, за класову естетику, та при яких умовах і в якій мірі боротьба за стиль може заступити боротьбу за ідеологію.

Власне в цих двох статтях і містяться головніші хиби, помічені нами в „Зошиті першому“. Але не вони дають „тон“ збірникові. З інтересом читається стаття О. Довженка — „До проблеми образотворчого мистецтва“, хоч і має трохи за схематичний характер. Безперечно цінною є академічна розвідка М. Йогансена — „Аналіз одного журнального оповідання“. Автор взяв англійське оповідання Дж. Арг. Баррі — „Червоний вартвий на рифі“ й подав докладну аналіз його структурної (механічної) мотивації. — З огляду на те, що в українській (так само як і в російській) літературі структурна мотивація мало використовується письменниками, було б доречним, на нашу думку, поглибити теоретичну працю над цим питанням і дати в ближчих зошитах Валліте розвідки про структурну мотивацію в українським письменстві, а потім і в російській літературі. — А. Лейтес в „Путях письменницьких“ (що є уривком з більшої праці автора) подає інтересну аналіз соціально-побутової еволюції письменницького типу в зв'язку з еволюційними та революційними змінами в суспільній структурі. Чекаємо на продовження праці А. Лейтеса в подальших зошитах Валліте. — Статтею В. Сержа — „Перегрупування революційних французьких письменників“ „Зошит перший“ вдало виходить за межі суто-української та російської літературно-мистецької боротьби і в'яжеться з світовим літературно-мистецьким рухом. На нашу думку, в кожному подальшому зошиті треба обов'язково вміщати по можливості оригінальні наукові розвідки про літературно-мистецьку боротьбу в головніших західно-європейських центрах. Зрозуміло, що це є річ не легка. Отаким є „Зошит перший“. Щоб зробити збірники валлітовців солідними, науковими, академічними збірниками — треба докласти багато праці, витратити не мало енергії, та валлітовці сами знають, що „Академія до чогось зобов'язує“. Зобов'язує академічно, серйозно поставитись до взятих на себе завдань, зобов'язує до систематичної, впертої, послідовної праці. Відомо-бо, що навіть найбільші вчені, найбільші генії людства брали не лише силою своєї геніяльності, але й титаничною щоденною технічною працею, вмінням вчитись, постійно поповнювати запаси свого фактичного знання.

Повертаючись ще раз до „Зошиту першого“, зазначаємо коротко, що приємне, гарне враження справляє оцей перший, початкуючий виступ валлітовців, не зважаючи на деякі хиби, на не всюди академічний тон, на дещо поспішні висновки. Коли так піде далі, ми таки будемо мати — через якийсь час справжню Академію Пролетарської Літератури. З інтересом чекаємо на дальші зошити.

До речі „Зошит перший“ видано на прекрасному папері, гарним друком, з чепурною обкладинкою, без помітних коректурних помилок, одне слово по європейському, хоч ціну визначено і не європейську.

П. Христюк

Й. - В. Гете. Фауст. Трагедія. Переклад з німецької мови М. Т. Улезко. Частина перша. Державне Видавництво України. 1926. 16°. Стор. 330 + 2 неномер. Ціна 3 карб.

„Точно і гарно, — ось дві головні вимоги, що ми повинні ставити до кожного поетичного перекладу“.

Гете. („Розмови“, зібрав Відерман).

Вийшов у світ довго жданий переклад „Фауста“ М. Т. Улезка. Як кажуть, він працював над ним літ з десять. Така завзятість у праці показує велику любов перекладача до цього класичного твору німецької літератури, а з другого боку дає гарантію надзвичайної сумлінності цієї праці.

Нема потреби говорити про вагу твору Гете та про те, яке літературне значіння може мати його переклад для українського письменства. Великі твори світової літератури повинні бути переложені на всі мови.

Українською мовою „Фауста“ перекладав Ів. Франко (1-а частина — 1882 р., а дещо з другої частини — 1899 р., у Львові). Мова в цьому перекладі важка. М. Старицький переклав посвяту до трагедії, пролог на небі та початок першої сцени („Поезії“ М. Старицького. Київ. 1908. Стор. 455 — 468). Деякі частини (пролог, кімната Маргарити, садок сусідки Марти, молитва Маргарити, сцена в соборі, сцена в темниці) дав Ол. Навроцький (зостаються в рукописові) та К. Думитрашко (молитва Маргарити). Врешті 1919 року видав переклад першої частини „Фауста“ Д. Загул (Київ - Відень), але цей переклад у нас, треба сказати, мало відомий.

Переклад М. Улезка, що недавно вийшов, відрізняється своєю точністю, своєю близькістю до оригіналу. Візьмим кілька зразків.

От із пролога в театрі слова поета (вірші 184 — 197):

Верни - ж мені ту пору милу,
Як сам я був у настанні.
І стислим джерелом кипіли
Й невпинно все лились пісні;
Як світ мені в тумані мрієся,
І я від бруньки дива ждав,
І тисячі квіток ламав,
Що діл увесь так ясно крився...
Не мав нічого й мав я, що хотів:
До правди рвався й вигадці радів.
Порив невдержний, щастя знову
Глибоке, повне мук верни,
Кріпку ненависть, міць любови
І юність дай назад мені!

А от з першого монолога Фауста (вірші 386 — 397):

Мій повний місяць! Я - б хотів,
Щоб ти в зостанній вже глядів
На мої муки. Скільки раз
За пультом цим в північний час
Тебе я, друже, дожидавсь,—
І от, на книги й на листи
Свій промінь скорбний кидав ти!
Ой, рад на гори - б я летіти,
В цім милім сяєві ходити,
Між духів край печер вітати,
В степу в мріях твоїх снувати,
В чаду знання більш не душитись,
В твоїх цілющих росах митись!

В перекладі М. Старицького, — де стоп взято більш, ніж в оригіналі, — ми читаємо це місце так (стор. 465):

О місяцю, в останній раз
Поглянь, ясний, на боліч (!) враз,
З якими я над звалом (!) книг
Ніч не одну в безсонні стиг.
Ти, друже мій, зажурений, блідий
З'явивсь, упав на хартії сюди...
Ох, коли - б міг по високоєстях гір
Топить і я у сяєві твоім взір,
По урвищах до духів зазирати,
У срібній млі по луках хвилювати
І, скинувши вагу наук сліпих,
Купатися у маревах твоїх.

А от як точно в М. Улезка перекладено сцену викликання духа землі (вірші 468 — 481):

Йдуть хмари надо мною...
Світ місяця померк...
Щезає лямпа!..
Йде пара!.. Промінні червоні
Тремтять круг чола... Жах
З-під стелі віє ледяний
І квіда в дріж!..
Благаний душе! Чую твій приліт,
Відкрий себе!
Ух!.. як-же в серці рве й щіміть!
Чуттів нових сила
Всі чуттва розворушила!
Всім серцем я тобі передаюся:
Відкрийсь! Ти мушиш!.. Мушиш!.. хоч життя рішує!

В оригіналі так (теж вірші 468 — 481):

Es wölkt sich über mir —
Der Mond verbirgt sein Licht —
Die Lampe schwindet!
Es dampft!— Es zucken rote Strahlen
Mir um das Haupt — Es weht
Ein Schauer vom Gewölb' herab
Und fasst mich an!
Ich fühl's, du schwebst um mich, erflehter Geist.
Enthülle dich!
Ha! wie's in meinem Herzen reisst!
Zu neuen Gefühlen
All' meine Sinnen sich erwählen!
Ich fühle ganz mein Herz dir hingegeben!
Du musst! du musst! und kostet' es mein Leben!

Наведім ще з першої пісні Маргарити (вірші 2759 — 2782):

До гроба серцем вірний
Жив в Фулі цар старий;
Вмираючи любчина
Дала йому кубок злотиий...
Більш він не знав нічого,
З ним все й бенкетував,
І очі мокрили в нього,
Як кубка нахияв.
Прнстигла смерть з годами:
Й на наслідника списав
Він землі з городами,
Та кубка не віддав і т. д.

В оригіналі це місце маємо так:

Es war ein König in Thüle
Gar treu bis an das Grab,
Dem sterbend seine Buhle
Einen goldnen Becher gab.
Es ging ihm nichts darüber,
Er leert ihn jeden Schmaus;
Die Augen gingen ihm über,
So oft er trank daraus.
Und als er kam zu sterben,
Zählt'er seine Städt'und Reich',
Gönnt' alles seinen Erben,
Den Becher nicht zugleich...

В перекладі цієї пісні збережено „перебої“ (зайві склади), які зустрічаються в деяких рядках німецького оригіналу.

Навіть із цих кількох зразків бачимо, що перекладач, дійсно, багато дечого досяг. Тим більш маємо надії, що йому вдасться (у майбутньому другому виданні) перебороти деякі хибі в мові, в словарному матеріалові. Тому - то, бажаючи, щоб все було як - найкраще, ми й помітимо далі деякі такі недолатності.

Справді, переклад зроблено надзвичайно близько до оригіналу, рядок в рядок. Тримавши його в руках, ви легко розбираєте оригінал Гете, коли трохи знаєте німецьку мову. Він задовольняє всім вимогам од зразкового перекладу: видержано і метр, і розмір, і рими... Певна річ, це було не легко зробити, це вимагало чимало і уваги, і часу для виправки... І от у перекладача трапляється місцями, що думка не вкладається в вірш, а силою підганяється під його мірку... Це вже зле. Виходить, що думці тут тісно, а повинно - б бути „словам тісно, а думкам вільно“. От приклади. Ми читаємо (вірші 21 — 22): „Спів скорбний мій в чужій юрбі лунає,— й хвалу - б почув, то серце - б жах схопив“. Чия хвала? чие серце? В оригіналі маємо: *Mein Leid ertönt der unbekanntnen Menge, Jhr Beifall selbst macht meinem Herzen bang.* В більш вільному перекладі М. Старицького, з иншим метром: „Вчувають пісням тепер юрби незнані. Хвала їх байдужа аж серце стиска“ (стор. 457). Як бачимо, важке завдання — точно перекласти та бути разом з тим легко зрозумілим. Візьмім ще вірші 59 — 60: „Ой, замовчи про цю юрму рябую, що дух втіка, як тільки кинеш вір!“ У Гете: *O sprich mir nicht von jener bunten Menge, Bei deren Anblick uns der Geist entflieht*, деб - то: „при погляді на яку од нас втікає дух“. В боротьбі між метром і розміром, з одного боку, та українською мовою, з другого, перемогли метр і розмір, а потерпіла ясність мови. Од цього - ж залежить і неясність такої напр. фрази (вірші 13 — 14): „Знов нині скорб, знов скарга завернула Життя, мов лабіринт, крутливу путь“; у Гете: *Des Lebens labyrinthisch irren Lauf*, де одразу видно, що це родовий відмінок.

Найбільш уваг прийдеться нам зробити що до словника перекладача. Він уводить чимало нових слів (новотворів, неологізмів), звичайно абстрактних. Перш усього він дає, без особливої потреби, до відомих пнів нові наростки (суфікси) замість звичайних або скорочує слова (може, часом в залежності од метру чи рими). Так знаходимо: „умство“ (вірш 426) в значінні „розум“,—„чутива“ (множ.) (431, 479, 3062, 3384) в знач. „почуття“,—„жативо“ (859) замість „живива“,—„дійнота“ (1183) в знач. „das Thun, діяльність“,—„могута“ (1641) в знач. „могутність, сила“ (є і в М. Старицького),—„шитива“ (2204) в знач. „шитво, робота“,—„здовіл“ (2692) замість „задоволення“,—„любчнна“ (2761) (що могло - б бути хіба для рими) в знач. „любка, кохана“,—„нутрина“ (3060, 3472) в знач. „нутро“,—„легкуви“ (1133, 3068) в знач. „легені“,—„шпигарити“ (3522) замість „шпигувати“,—„коштнина“ (2933) в знач. „коштовність, коштовина, Geschmiede“,—„ширинь“ (4055) зам. „широчинь“ іт. д. Тут часто бачимо наростки иво, —ота, —ина... Але ж — иво напр. вживається для означення матеріалу в словах збірних (див. О. Синявський. Укр. язук) і „чутиво“, „жативо“ сюди не підійдуть...

Новотвори (неологізми) бувають невдалі та й звичайні слова часом вживаються недолатно. От напр.: „Той дух я, що весь час відмову діє“ (1338), каже Мефістофель (*der stets verneint*); в другому місці — „відмовний дух“ (338). Вже краще: „...веди вже, душе суперечі“ (4030) в значінні того, хто сперечається, заперечає, перечить, відкидає.—„Мільговий світ“ (658) походить чи не од „мільги“, „мільки“, дрібної рибки!—„Всюди формівка й напруг хвилює“ (912), що має значити „Bildung und Streben“.—„Гроння важкеє В зрізкі спадає, В чави лягає“ (1472 74) Клеу - ж тоді вабна й примари,—„Все те, що душу полонить“ (1587 — 88).—„Зіхучий гаркіт коріння!“ (3947) (у Гете: *Der Wurzeln Knarren und Gähnen*).—„Ремський (зам. ремісницький) учень“ (2934).

Та є ще один бік справи. Мова перекладу часом буває дуже прозаїчна, матеріальна. Так посвята трагедії починається: „Знов ближитесь ви, образи легкії... На билось вас!...“ (вірші та 5). В оригіналі: *Jhr drängt euch zu!* деб - то „ви тиснетеся!“—„Всі муки й радість всіх у грудях настожити“ (1773).—„Хай світ великий дзвизне мимо“ (4042).—„І очі мокрілі в нього“ (2765) і т. д.

Не треба думати, що це лише чисто формальні хибі. Ні, наслідком всього цього є те, що переклад місцями дуже трудно читається, буває для читача, поки він розбереться, якийсь час загадкою. Нелегко напр. розбирати таке місце з пролога на небі (вірші 243 — 250):

Одвічний сонце гімн співає
 У ріднім хорі сферовім
 І путь предписану вершає,
 Йдучи з гудінням громовим.
 І ангели цим видом кріпки,
 Хоч зрозуміти й немічні...
 Діла невстижні, і великі,
 І дивні, як і в першій дні!

Яким видом? які діла? У М. Старицького, — хто-б що ні казав, — це ясніше (стор. 459), хоч і не без „кованих слів“:

З громами сонце давнім чином
 Вершить призначений свій шлях
 І суголосить дружнім співом
 У хорі світищ в небесах;
 Могути янголам скриляє
 Вид неосяжних, пишних сфер:
 Величний твір красою сяє,
 Як в перший день, так і тепер!

Певна річ, що неясність буде відбивати в читачах охоту читати далі, до кінця. „Переклад Улезка, пише в передмові М. Йогансен, справлятиме трохи строкате вражіння. Учити з нього літературної мови міг-би лише дуже досвідчений знавець“ (стор. 6). А що-ж робити звичайному читачеві? Ми сподіваємося, що перекладач для дальшого видання зробить свою працю більш приступною в мові, рівнішою, легшою для читача. В українських поетів (і в сучасних) є гарні переклади з чужих мов і в них можна знайти часом науку.

Не будемо довго застановлятися на явних помилках у тексті та на нерівностях мови. (Дещо тут лежить і на сумлінні сучасних набору та коректи). У віршеві 169-му треба „вхопть“; у 295-му — „ввік“; у 307-му — „близ“; у 428-му — „парить“; у 1351-му — „в простороні“; у 2309-му — „держално“; у 4012-му розмір вимагає, щоб було „перелетим“; у 4017-му треба „дзичить“. — Зовсім неправильні форми „скрес“ (737); „скресення“ (920), та поруч же стоїть „воскресли“ (921). Не годяться форми, як „челени“ (1107, 2324), „п'їть“ (2290) замість „пийте“, „дружеськая“ (19, 2300), „свадьба“ (на стор. 267) замість „весілля“. — Легко виправити, щоб зробити яснішим, вірш 1065 на „з цього мороки моря“ та переробити риму. В 3483-му — не „сичі“ тут, а „чудаки“ (Käuze). Не „тріпця“ (4009), а „шматина, шматинка, ганчірка“. В 3834-му краще „пляшечка“ (Fläschchen), не „каламарчик“, що значить „чорнилця“. На сторінках 71 — 76 в оригіналі монолог Фауста розпадається на окремі частини, а не йде під ряд. У віршах 1335 — 1336 має бути: „... Частка сили, що робить Бажає завжди зло, та все добро творить“. Перед віршем 3100 — недостає заголовка „Фауст“.

До перекладу додано передмову М. Йогансена та статтю „Що таке Фауст“ і примітки перекладача, дуже корисні для читача.

Бажаємо „Фаустові“ Гете в перекладі М. Улезка, праці довголітній і сумлінній, ще не одного видання. Для цього мову перекладу в найближчому виданні слід зробити в деяких місцях більш приступною, легшою. Це зостається як memento і для другої частини „Фауста“, що готується до друку. Ціна книжки дуже висока.

П. Тиховський.

Григорій Косинка. В Житях. Оповідання. ДВУ. 1926. Стор. 189, ціна 1 карб. 45 коп.

Оцінка творчості письменника в наші часи є справа дуже складна, особливо коли взяти на увагу, що багато навіть молодих письменників вже роками носять певні етикетки, яких характер в малій залежності перебуває од творчих досягнень... Ці етикетки, що їх клеїла або надто „дружня“, або надто „ворожа“ критика внесли надзвичайну плутанину в пореволюційну літературу українську, так що „неіскушений“ читач може в тій літературі іноді за мухою не побачити слона. Аджеж і досі конспект з історії українського письменства, де символісти потрапили в рубрику пушкініянців, а ідеологічні напрямки плутаються з мистецькими напрямками, рекомендується при вивченні української літератури (М. Сулима — Конспект з історії

укр. літератури) і не меншим успіхом користується хрестоматія, що свідчить як с л а б о орієнтувався складач її в літературних явищах останніх часів (М. Плевако — „Хрестоматія нової української літератури“).

Ми навмисне згадали ці дві книжки, бо вони досить поширені і значно при-служилися викривленню справжньої картини пореволюційної української літератури, неймовірно ускладнивши роботу критика.

Та й справді не легко зняти письменника з „хрестоматійного“ п'єдесталу. Це ж коли хочете, майже класик! А в кого знайдеться стільки сміливості, щоб розглядати письменника з хрестоматії, як, скажемо, початкучого, або навіть брати під сумнів його хрестоматійні зразки. Тут критик з своїми сумнівами упирається в „безсумнівний“ камінь професорської апробації, що до всього „рекомендована для старших груп семірички“ високою методологічною установою.

Та не дивлячись на всі труднощі, ми спробуємо на цей раз уникнути штамів та упереджень, розглядаючи книжку молодого письменника.

В книзі зібрано п'ятнадцять оповідань, цюсь біля шости аркушів друку — це продукція письменника за майже сім років роботи. Як на белетриста, то продукція надто мала, щоб не сказати катастрофічно мала. Це пояснюється, видимо, з одного боку тематичною обмеженістю автора, а з другого — бажанням обробити свої речі з боку слова як найкраще. Як для першого, так і для другого в нашому припущенні ми маємо підтвердження в самій книзі. З боку слова оповідання дороблено до того ступня, вище якого автор при своїх художніх здатностях вже піднятися не може. В цьому відношенні і речі написані в різні часи мало чим різняться між собою. Відчувається якась заспокоєність письменника на формі, так-би мовити, „стандартизація її“.

Як на наші часи неймовірної письменницької неохайності що до слова, риса ця позитивна, коли відповідно до неї оброблено інші елементи твору. На жаль у Косинки немає цієї рівноваги. В той час, коли слово дороблено до останнього ступня, композиція твору перебуває в сировому стані, в стані цілковитої неорганізованості. Коли будемо копатись глибше під лаковану поверхню слова, то натрапимо не тільки на безпорадний рахітчий кістяк композиції, а й на вбогість думки та нездатність письменника узагальнювати суспільні явища. Безсилий заповнити більше полотно, що вимагає од художника не аби-якої суспільної активності, він обмежується дрібненькими малюночками, часто — густо не погано зробленими, але малюнками, що атестують недопустиму в наші часи пасивність письменника.

Походить це у Г. Косинки, на нашу думку, од того, що він ще не увійшов в коло передових ідей сучасності і живе дрібненькими безперспективними ідеями і настроями культурно відсталого села. Звідси і тематична обмеженість і композиційний „рахіт“.

Але візьмёмось до прикладів.

У Косинки є прекрасна тема і матеріал до неї. Селянин везе денкинського офіцера, що знуцається над ним, б'є, але в селянина над всіма почуваннями панує інстинкт дрібного власника. Він бачить на офіцерові хорошу сорочку і мріє про те як її добути. Коли нарешті приведені селянином поветанці забивають офіцера, то виявилось, що сорочку зіпсовано. Ця тема і матеріал дають можливість не тільки змалювати тип селянина, дрібного власника, а й незвичайно загострено і ефективно розв'язати сюжет.

Як же упорався з цим Косинка? А дуже невдало, не ліпше, ніж і другий на його місці недосвідчений, початкучий письменник. Він починає оповідати, як пі-ячили офіцери в міському „Шато“. Після цього автор подає думки офіцера та його настрої. В селі офіцер попадає до знайомого попа, і на сцену виступають піп, попада, попівна. Витративши з десяти сторінок дев'ять на другорядних персонажів, Косинка на останній сторінці подає розв'язку, яка є вже зайва, бо оповідання од-хилилося в бік од неї.

Дев'ять сторінок із десяти присвячено допоміжним персонажам, з яких і по-пову родину, і „Шато“ можна з успіхом викинути, та автор не зрозумів, що цен-тральна фігура оповідання є селянин-візник, якому і треба було присвятити оту дев'яту частину оповідання („Сорочка“). Не упоравшись з матеріалом, Косинка за-мість цікавого і змістовного оповідання дав низку органічно не зв'язаних малюнків, що нічим серйозним не промовляють до читача і можуть бути використані хіба тільки як матеріал для шкільної лектури... Автор, як то часто з ним трапля-ється, не відшукав ідейного стовбура, що мусів був проходити через дрібно-влас-ницькі інстинкти темного селянина. Він захопився дрібницями, шліфованням неорганізованого матеріалу і дав композиційно розхитане, без якоїсь серйозної підкладки оповідання.

Це оповідання є яскравий зразок композиційної, безпорадності автора та ідейного убогства його. Це - ж саме ми побачимо, читаючи такі оповідання як „В житах“, „Постріл“, „Десять“ та інші.

От в оповіданні „Десять“ бандит Божок наказує дати десять шомполів співманому комуністові. Комуніст, що правда, „липовий“ (ми - б охоче збільшили йому порцію шомполів за плазування), але з автора пасивний споглядач. Йому все одно, хто кого б'є, аби була „натура“ для зарисовки. Так, через окуляри „аполітичності“, автор дивиться на події. Та те, що комуніст „липовий“, і те що „повстанці“ — такі „симпятаги“, приводить до сумнівів в „аполітичності“...

Так під полірованою поверхнею ми надibuємо на... порожнє місце, на якому шкода шукати якихось проблем сучасності, глибших думок чи напружених почувань.

Більшість речей в книзі — то безсюжетні нариси, що межують з художнім репортажем, але в невеликій кількості письменник намагається зв'язати розвиток подій в певний сюжет. Та сюжетність ця носить печать випадковості і невизначеності. Автор виявляє повне безсилля в оволодінні сюжетом. Сюжет у Косинки це не русло, по якому автор проводить дію і по якому тече розвиток психології персонажів, а сюжетові уламки, склеєні письменником залежно од потреби. Він просто користується уламками сюжету для того, щоб обставовочно умотивувати психологію своїх героїв. Що правда, це дає можливість авторові уникати серйозних труднощів в обрисовці типу в незнайомій, але конче потрібній за розвитком сюжету, обставовці, але разом з тим стає на перешкоді досягнень.

При потребі Косинка подає першу ситуацію, в якій найлегше виявити психологію героя. Такі ситуації нанизуються одна на одну і утворюється щось подібне до сюжету. Як так можна назвати, створюється „псевдосюжет“ (Опов. „Мати“). Спроба в такий спосіб використати сюжетові елементи ніколи, звичайно, не дасть таких ефектів як тоді, коли - б авторові пощастило звести весь той матеріал до певної сюжетової системи. Що це так, видно хоча - б з згаданого вже оповідання „Мати“, оповідання чи не найкращого в збірці, але в якому не використано всіх можливостей сюжетового оформлення і ослаблено тону його. Через це в Косинки ми маємо лише силуети, а не типи, до того - ж силуети часто - густро невикінчені, бо він звукує свої сюжетові рямці одним якимсь епізодом і малює „кляптик“ замість цілого.

Розміри звичайної журнальної рецензії не дають нам змоги докладніше зупинитись на інших оповіданнях Г. Косинки. Закінчуючи, не можемо не підкреслити ще однієї риси, незвичайної для молодого письменника: це „однаковість“ всіх речей збірки, не дивлячись на те, що писались вони далеко не в один час. Не помітно якогось поступу, так ніби письменник вже цілком задоволений з своїх писань і нічого більш не шукає. В цій рисі є щось од передчасної старості і нас вона найбільш непокоїть.

Видання виконано досить добре, коли не рахувати провінційально просвітянської обкладинки, що проте до змісту пасує. Ціна, як на трьохтисячний тираж, нормальна.

О. Слісаренко

М. Коцюбинський. Вибрані твори. За редакцією та вступною статтю Ан. Лебідя. Кн. I, стор. 216. Ц. 80 коп., та **М. Коцюбинський.** Вибрані твори. За редакцією Ан. Лебідя. Кн. II, стор. 198. Ціна 80 коп. Видавниче товариство „Час“. Київ — 1926.

Рівнобіжно до „Вибраних творів“ Коцюбинського в виданні „Книгоспілки“ вийшли друком твори Коцюбинського в виданні „Часу“, де доклав своїх рук книгоспілчанський редактор Ан. Лебідь. Видані книги мають у собі такі твори: I кн. — „На віру“, „Для загального добра“, „В путах шайтана“ та „Лялечка“ і II кн. — „На камені“, „Хмари“, „Утома“, „Самотний“, „Сон“, поезія в прозі без назви, „У грішний світ“, „Невідомий“, „Persona grata“, „Сон“, (1911 р.), „Тіні забутих предків“ та „Подарунок на іменини“.

Вступна стаття — то власне конспект статті, підкинутої до книгоспілчанського видання з додатком коротких біографічних відомостей про письменника. Разом з тем вона не вільна від хиб, як і попередня. Узяти хоч біографію. А. Д. Лебідь і досі гадає, що мати М. Коцюбинського походила з духовного роду, хоч справді вона була дочка гвардійського офіцера. Испиту на народнього учителя Коцюбинський не складав. Нема ніякої підстави говорити за це, бо подільські знайомі Коцюбинського, що добре пам'ятають факти з тодішнього життя письменника, не знають цього, а в уяві

чернігівців неясні натяки про колишній заробіток приватними лекціями могли привести до байки, що Михайло Михайлович склав іспит на народнього вчителя. Хоч Коцюбинський в своїй автобіографії писав, що він кинув службу на філокерсії через хворість, і хоч він справді був хворий на межі 1896 та 1897 років, проте є підстави гадати, що хворість була тільки одною з тих причин, які як - найзручніше допомогли розстатися з службою, що письменникові муляла вже давно.

Розглядаючи творчість Коцюбинського за першу половину, автор не завжди додержує перспективи. Він, напр., в однаковій мірі вбачає вплив Неуга - Левницького так в „На віру“, як і в „Дорогою ціною“, хоч цю останню річ написано на десять років пізніше. (Взагалі редактор чомусь проти „Дорогою ціною“, не вніс в збірку творів, хоч цей твір далеко більше права має там бути, ніж „На віру“).

В творах другої половини творчості автор не добачає світогляду письменникового. Він так висловлюється: „Його (Коцюбинського) світогляд, поскільки він відбивається в творах, найменше відтворює громадські рухи, громадські інтереси, настрої“. А як же тоді бути з „Він іде“, „Сміхом“, „Persona grata“, II част. „Fata morgana“, „Що записано в книгу життя“, „Подарунком на іменині“ та „Коні не винні“, — запитаємо ми автора. Тут - же на першому місці настрої, рухи й громадські інтереси.

Далі автор розглядає, що - ж привело Коцюбинського до „індивідуального заглиблення“. Одмахнувшись невиразною фразою про „загально-політичні події“ та „часи“ „затишья“, він ставляє наголос на „подіях особистого життя письменника“, і розуміє тут фізичний стан та умови матеріального життя. Що хворість впливала на настрої письменника, а, значить, відбивалась і на творчості, це ясно, але чи це той головний чинник, що давав напрям творчості письменника в другій половині діяльності? До того - ж Коцюбинський умів, знаходив в собі сили в найгіршому стані здоров'я не впадати в розпач. Йому, напр., здавалось, що описувати своє здоров'я навіть такій близькій людині, як В. Гнатюк, то „егоїзм слабого“. (Лист 24/IX 1912). А за місяць до смерті здобувається знов на таке філософсько - спокійне міркування: „Пора вже настала, здається, обертатися в дерево або в горох“. (Лист 6, ст. ст. 1913).

Матеріальні умови письменника. Що вони ставали на заваді бути продуктивним, це відомо, але як це привело до „індивідуального заглиблення“, — автор статті цього не показав. А в нашій уяві „Коцюбинський любив життя і вмів користуватись ним“, за Черняхьким, не зважаючи на матеріальну скруту. І підчас, напр., закордонної подорожі Михайла Михайловича 1905 року брат дружини його, що позичив Коцюбинським гроші, писав таке Вірі Іустинівні: „Подожду привеза Мих. Мих., хотя меня удивляет, что, уезжая, он не устроился с этим делом. Для меня также кажется странным, что имея сравнительно большой долг, он не стесняется затратить, разумеется, значительную, сумму на путешествие. Мне сейчас тоже было бы очень полезно полечиться за границей, но я не могу этого позволить, так как эти поездки заставили бы меня войти в долги. Впрочем, не буду об этом распространяться“.

Далі вже і всю творчість в статті зведено до „індивідуалістичного заглиблення“. „В путях шайтана“ та „На камені“ в настрої, в тоні, за Лебедем, відбивають „втому, надри, самотність“, хоч коли дошукуватись реальної основи переживань самого Коцюбинського, як людини, то там можна знайти не більше, як тугу за коханою дружиною, за товариством, до якого звик письменник попередніми роками свого життя. Ось відповідне місце з кримського листа (23.X.1896): „Ще раз перечитай твій лист: я часто роблю собі таку приємність. На душі легше стає, коли одірвешся думкою од цієї пустині, де все для тебе чуже й непривітне“.

Пізніше за часів праці в „Волині“ Коцюбинський знов сумує за дружиною, за товариством, але це знов - же не „душевна втома, надри, самотність“, бо дружина була далеко, товариства, що задовольняло - б Коцюбинського, теж бракувало. В недрукованому листі (7.II.1898) читаємо:

„А твій Муся подурішав, бо нічого не читає, з людьми розумними не бачиться, а тільки до нудоти зачитується газетами — більш поганими, ніж хорошими та свариться з жидовою, з всякими Угерами та Блохами, що крадуть у нас папір“.

Подані уривки свідчать про те, від чого Коцюбинський одхрецувався, а ось вимовніший той позитивний ідеал, якого прагнув тоді наш письменник (з недр. листа 6.II.1898):

„Я дуже радий, що кінчаються наші митарства, але щасливим буду, коли вже скінчаться“.

Звісно, свинства в управі (в Чернігівській земській управі, куди Коцюбинський лагодився їхати служити. С. К.) багато, мабуть, його скрізь не мало, а проте, коли держатися остеронь від того свинства, як я думаю робити, то принаймні сам не будеш замішаним у нього. Ми з тобою, донечко, знайдемо другі інтереси поза

управськими, будемо читати, писати, жити з людьми, що цікавляться громадським життям, літературою, наукою". (Підкреслення моє. С. К.). Звідси - ж можна зрозуміти й своєрідний аристократизм Коцюбинського, цурання товариства та шукання нового, йому потрібного.

Розуміється, далі в поезіях в прозі „З глибини“ автор убачав вже без ніякого застереження „душевний надлом“. Тим часом справа стоїть так. Найперше у Коцюбинського, коли він творив свого „Самотного“ з'явився (як це видно з кешенькової книжечки 1901 року) образ, що йому потім автор в розмові з Горьким одмовляв щирості: „Навіть тоді чорним клубком котиться в грудях моїх болісний й гордий крик—

А я самотний!“

Образ - же самотного серед натовпу виник уже в процесі оброблення речі і цитувати його (в передмові до книгоспілчанського видання), як автобіографічне в творі, як одверте признання в надломі, що „люди утворювали для нього атмосферу душевної втоми“, просто наївно. Що - ж до вислову Горького „Много звучало в них великої искренней муки“, то кожний не упереджений читач, прочитавши відповідне місце, побачить, що ті слова кинуті зовсім не з приводу почуття, вкладеного в поезію в прозі, а з приводу скарг Коцюбинського на недосконалість творів „Самотний“ та „Сміх“. Автобіографічністю „Для загального добра“ оперувати теж треба обережно. Не треба перебільшувати того, що сказав про це сам Коцюбинський. Що Тихович (якого невідомо чому автор статті називає студентом) — то Коцюбинський, письменник про це не згадує, а Віталій Гаврилович Боровик певен, що Тихович — то він, Боровик. І в словах Боровика треба вбачати велику долю правди, бо етапи розвитку внутрішньої людини у Тиховича більше відповідають етапам, що їх пройшов цей енергійний на той час народолюбець, а головне Боровик, як помічник експерта комісії, був фактичним керівником філоксерного загону і, значить, переймав на себе всі оті напади від скривджених господарів, що їх відтворив Коцюбинський в „Для загального добра“, а сам Коцюбинський був тільки розвідач філоксерної комісії, виконавець Боровикових звелінь.

Ще більше підкупає А. Д. Лебеда автобіографічність „Сну“, де він це рішу чіше звиває блаженної пам'яті старого способу ототожнювати автора Коцюбинського з героєм цього „надзвичайно автобіографічного оповідання“ Антоном. Що в „Сні“ не себе малював Коцюбинський, показує, напр., шлях, яким письменник прийшов до твору, що вилився в форму оповідання з невиразним сюжетом, де споглядання мандрівки з ідеальною жінкою, серед величної природи (умотивовано сном), вставлено в яму, що дає контрастно життя буденне з набридлою жінкою. Це оповідання йде від „Павутиння“, що з нього ми маємо в архіві тільки план та самий початок (між іншим в початковому уривкові жінка, що своїми ревностями руйнує чоловіків митця — маляра, теж Марта) і що закроювалось письменникові в реальному плані, а це потрібувало від Коцюбинського багато спостережень з життя митців - малярів, яких йому бракувало. З другого боку замислений твір вимагав розроблення драматичних сцен, які Коцюбинському, майстрові змалювати переживання та відтворити враження, давались не легко. Так у „Сні“ Коцюбинський до змалювання задумливого провінційного життя Антона (круг добре відомий письменникові) ішов через менш відоме йому. Але автор статті на це не зважає, опанований бажанням вишукувати автобіографічне (навіть в Івані з „Тінів забутих предків“!) там, де сам письменник, коли б дожив до наших часів, напевно протестував - би рішуче. (Не дурно - ж Коцюбинський не радив Боровикові шукати в творах його власної психології). Отже коли Сосновський в „Правді“ пише фейлетона, то прокуратура, знаючи, що то літературний твір, визнає за потрібне зробити слідство перше, ніж виведену особу притягти до суду, а наш історик літератури дає присуди літературним постатям в серйозніших жанрах, не провадячи „слідства“, а просто вбачаючи в них особу самого письменника.

Неарозуміло також, чому автор стільки уваги дає „образові жінки — мрії“ в „Невідомому“, „Тінях забутих предків“ та „На острові“, коли сам згоджується з тим, що „образ цієї жінки не становить центральної постати“.

Проте в тих місцях статті, де автор не зловживає автобіографічністю та не претендує тлумачити філософську суть творчості, з викладом можна цілком погодитись. Статтю читати легко.

Розглядаючи далі вибір творів в II кн., доводиться дивуватися, нащо редактор вставив поезію в прозі без наголовку (стор. 23), коли сам Коцюбинський не визнавав її за художню річ і за життя ніколи не давав до друку.

С. Козуб

Р. С. Коли моя рецензія була готова, я прочитав рецензію на I з цих книжок в „Ж. й Рев.“ (№ 7). Рецензент І. Лютий, подаючи матеріал до „В путях шайтана“, стор. 112 та 113, насправді подав, того не відаючи, матеріал з кешенькової книжечки, що його зібрав Коцюбинський кілька роками пізніше до „Під мінаретами“.

С. К.

Володимир Гадзінський. На безкровному фронті (уваги до укрлітди-скусії). В-во „Сім“. Стор. 72. Ціна 50 коп.

Навряд чи можна звати нашу дискусію фронтовою боротьбою; в кожному разі порівняння ідеологічної боротьби з військовою є тільки порівняння. Аналізуючи „соціальні причини дискусії“, як те робить В. Гадзінський в першій з семи статей книжки, найважче за все розпізнати саме цю завжди недвозначну фронтову лінію. Усім співучасникам боротьби так надзвичайно близька до серця була доля нашої пролетарської і революційної літератури. Як відомо кожному, хто більш-менш стежив за розвитком дискусії, пояснення соціальних причин її дуже мінливе і полягає, звичайно, в виточеному, але іноді просто химерному методологічно виявленні позасвідомих зв'язків суперечника з буржуазною ідеологією та з соціальними заступниками останньої. В. Гадзінський виявляє „як-раз класову різномірність нашого прол. літвангарду“, розуміючи тут старий Гарт і сучасне Вапліте і констатуючи в них рештки „маломістечкової міщанської психології“. Разом з тим він мліується на „класову однорідність Плужан“, дуже негативно ставлячись до завзятої боротьби „з Плугом, що класово найбільш однородний і організаційно найбільш міцний“. Очевидячки, всі симпатії автора на цьому боці. Про буржуазні впливи чи про міщанські рештки в плугатарській ідеології не згадується. А ці впливи і рештки повинні тут бути і не дурно - ж чимало з плужан - письменників перейшли до одіозної авторів вільної академії. За основу своїх міркувань В. Гадзінський бере свою власну аналізу „тих міщансько-інтелігентських кол“, що, на його думку, їх можна поділити на три групи: радянську, зміновіховську та автокефалістичну.

Останні дві мають велику здатність зле впливати на невтриманий Гарт і просочуватись до мішаної Вапліте, а перша „покінчила або і не покінчила до революції гімназії“. В Гарті вона собою утворює невтриманість, треба гадати за браком перед-революційної освіти, і мішанину в Вапліте. В Плугі, очевидно, бере участь не вона, але як там неспокусливі праведники сидять і виносять резолюції, — т. Гадзінський переховує в секреті. Невідомо теж, на що 7 років існують радянські ВУЗ'и на Україні, і взагалі до чого ця вся „схема“, на яку наш памфлетист „поділяє“ т. зв. інтелігенцію на 4 сторінці брошури.

Коротко кажучи, виявити соціальні причини дискусії В. Гадзінському не пощастило, як не щастило і його попередникам в цьому складному завданні. Поперше, це завдання розв'язати серйозно в памфлетному порядку не можна. Сюди треба при-тягти важкі гармати наукової методології, коли комусь потрібно мати замісто фракційної думки справжнє розв'язання проблеми. Від процесів у надбудові до процесів соціальних груп, що зумовлюють перші, йде важкий і складний шлях через такі недосліджені нетри, як особиста і колективна психика. Надто часто і в нашій дискусії замість марксієвської соціальної аналізи вживається випробуваної методи читання між рядками чужих перехованих думок. Що спільного в цій ворожбительській методі з діалектикою сучасного матеріалізму! Але обидві поплутано, та й не в одного В. Гадзінського.

По-друге дискусія безумовно точиться в більшій своїй частині по один бік „фронту“. В. Гадзінському треба було - б зрозуміти це і зрозуміти ще й те, що основна тема дискусії не теоретична —

Європа чи просвіта, а суто практична:

Як нашому сучасному пролетарським письменникам практично поліпшити свою фахову кваліфікацію.

Становище з кваліфікацією таке, що сам В. Гадзінський кричить „на алярм!“ у 4-й статті „Криза літпродукції і трагедія критики“. Таким чином, в основному і т. Гадзінський погоджується з усіма диспутантами, що по один бік фронту. Головне твердження його на 44 сторінці таке:

Занепад продукції в розумінні якості є, а стан худ. літкритики каже бити „на алярм!“ В. Гадзінський трохи розійшовся з іншими в оцінюванні ролі критики. На його думку критика надто лається і „дуже часто озлоблює артиста, вона примушує його проти волі, з омерзінням братися за зброю, що нею його атакують“.

В. Гадзіньський береться до цієї зброї і висловлюється в таких випадках трохи по-старосвітському, але мальовничо і темпераментно:

„У нас — на полі літературної критики, у її господарстві гельготають гнівливі індіки, викрикують верескливо пави або сикають вужі, скрегочуть жаби“ (42 стор.).

Підійти з такою „сільсько-господарською“ термінологією скільки-будь серйозно до критики нашої критики не можна. З критикою у нас кепсько. Робітників замало, так, що якомусь одному М. Д. траплялось писати по 14 рецензій (в 400 — 500 зн.). Кваліфікація їх потребує ще багато чого. Проте, яка-б погана не була в нас критика, але, коли критик не зможе хоча-б так коротко і ввічливо, як М. Д. в одній з інкримінованих йому 14 рецензій, „розлаяти“ якийсь твір нашої хатньої культури, на зразок поем Айнштайн або Земля, то ми його (критика) не вважатимемо за чесну людину. Досі наша молода література, як і її критика ще, принаймні „з собою“, були чесні.

Тепер що до головного питання дискусії — письменницької кваліфікації. З неї дуже незадоволені т. Гадзіньський, — як і тов. Хвильовий. Обидва чаять пришестя ренесансу, але т. Гадзіньський сподівається червоного ренесансу і цілком негативно ставиться до азійського вітаїстичного ренесансу, утвореного мрією т. Хвильового. Проте і ренесанс т. Хвильового буде, сподіваємось, не синій, а червоний, та й обидва ренесанси, як справа майбутнього, не дуже актуальні нині.

Ставлячи однакову загалом діагносту літературній хворобі з т. Хвильовим, т. Гадзіньський заперечує його засоби лікування.

Хворобу спричинили, за обома, такі умови літературного життя, що примушували „халтурити замість творити“.

Треба в розгляді цих шкідливих умов перенести свою уяву з доби військового комунізму до сучасності. Наша хвороба — то є одна з численних хвороб радянського будівництва. Перед ним на всю широчінь стоїть питання наздоганяти, в дальшому наздогнати і випередити техніку капіталістичних засобів виробництва.

В такому освітленні, як одну з дільниць усього будівництва, розглядав літературну продукцію за час полеміки т. Хвильовий.

Миколі Хвильовому треба було, за всяку ціну, організувати саме літературне виробництво навколо головного завдання завоювання техніки. Точиться боротьба за техніку, за кваліфікацію, а не проти тих чи інших літературних угруповань, на Радянській Україні суших. Боротьба не проти когось, а за щось. Розглядаючи цю боротьбу під знаком фронту, В. Гадзіньський, висловлюючись його-ж словами, „заплутався в житті, в надзвичайно-скомплікованих умовах елементів соціалізму і Неп'ї“. Нині уже подекуди зрозуміло, як плутався в тих самих „скомплікованих умовах“ кожний з диспутантів. В. Гадзіньський яскраво виявляє — і в цьому полягає найсильніший критичний бік його виступів — збочення олімпійців. Його гострі обвинувачення Вапліте в одриві від маси і від менш кваліфікованої письменницької „братви“, в розвалі Гарту і взагалі в антидемократичній внутрішній політиці є важкі, серйозні обвинувачення. Навряд, щоб на них дав хтось цілком задовольняючу відповідь.

В. Гадзіньський, яко позитивний захід, висовує ідею скликання з'їзду усіх лівих груп радянської літератури, гадаючи усунути сучасну ідеологічну і літературну кризу. Такий з'їзд скликати було-б дуже інтересно, хоча він в умовах української дійсності не виправдає всіх покладених на нього надій. А покласти край організаційним непорозумінням він міг-би. Так або інакше, а дати якийсь лад безголовому толубові зрадженого Гарта комусь та треба. Далі треба утворити організаційну можливість наукового вивчення сучасної літератури, бо як без свого певного осередка посуватиметься наперед українська критика?

Але для всіх дальших практичних висновків треба пам'ятати, що в межах радянської літератури немає рації утворювати хоча-б і безкровний фронт і що навіть поза її межами ми не маємо права розглядати радінтелігента, як класового ворога в ідеологічному хоча-б змісті. Порушення цих двох засад приводить до того, що теоретично виникає блукання поміж трьома сосонками, а практично — така суб'єктивна європеїзація, що дивує читача в художніх творах нашого теоретика і диспутанта. Якщо красне письменство нині не є військовий агітпроп, то очевидно, що його завдання мають будівничий характер доби непи.

Фронтний погляд на них є психічна інерція з попередньої доби. Стаття за назвою „Екскуреія у психологію характерів“ дає приклади і суб'єктивної європеїзації і психічної інерції як-найкраці.

М. Доленго

Р. С. Ідеологічної класової боротьби буде ще скільки завгодно, але в своєму таборі боротьба повинна придбати інший характер.

М. Д.

М. Ірчан. Підземна Галичина. Драма на 5 дій. Видання Робітничо-фермерського Видавничого Товариства, Вінніпег, 1926, ст. 115.

На Україні Ірчан мало відомий, хоч і тут розходиться вже друге видання його драми „Бунтар“. Власне це єдина книжка цього автора, що вийшла на Україні. Зате можна часто зустрітися по різних радянських журналах і газетах з рецензіями на його книжки, що виходять в Канаді. Це свідчить, що інтерес до цього письменника в нас є.

М. Ірчан — драматург. Більшість його творів — це драми й драматичні етюди. Зрештою й оповідання його мають драматичний елемент: живий діалог і наростання дії.

Темою його творів — імперіалістична війна та революційна боротьба в Галичині: Бунтар, Дванадцять, Родина щіткарів, Безробітні... Можна сказати, що Ірчан єдиний західно-український драматург, який невтомно оспівує у своїх творах боротьбу галицького трудового народу зі шляхтою. В цім його сила й заслуга перед літературою і перед пролетаріатом, зокрема перед Галичиною.

В. Ірчан пише багато; може й не обробляє своїх творів, як слід, може й не виношує їх, скільки належало-б, але він пише те, чого сьогодні потребують широкі трудящі маси. Він рядовий борець в лавах пролетаріату, який бореться сьогодні, бореться кожен день, озброєний пером і словом. Деякі твори його одганяють реторикою, агіткою, навіть дешевим ефектом, але був час, що й це було потрібне. „Мистецтво має бути зрозуміле цим масам, любе їм. Чи мусимо-ж ми подавати невеликій меншості солодкі витівки-бісквіти, в той час, як робітничі й селянські маси потребують чорного хліба?“

Оцим висловом Леніна про мистецтво керується Ірчан у своїй творчості.

Новіші твори Ірчана показують на певний досвід, досягнення в техніці писання, вироблений смак і засоби. Це все приємні ознаки того, що Ірчан як художник росте, що розвиваючи свою художню продукцію, він підіймає і якість її, пам'ятаючи теж слова Леніна: „краще числом менше, а якістю вище“ і дає право нам ждати од його ще багато цінного й нового.

За громадянською війною, за боротьбою проти капіталістичних держав та їх слуг, а особливо після зради галицького війська і Петлюриногo єднання з Польщею, Галичина ніби зникла з нашого обр'ю. Наша громадська думка ніби забула про неї. Нашу увагу звертали тільки відомості Модру, що в списку жертв боротьби та наслідків капіталістичного терору виставляв і призища, довгі рядки прізвищ, галицьких робітників і селян. Та ще повінь, та ще голод, що спігкали Галичину нагадували нам про неї та про її горе. Та й тільки.

Правда, немало послугу в цім напрямку зробили видавництва, що в останньому часі видали твори галицьких письменників Франка, Стефаніка, Черемшини, Мартовича. Це показує, що та байдужність до Галичини, ігнорування, помалу зникає і виникає органічна потреба культурного єднання і громадської підтримки. Про ці настрої радянської суспільності свідчить і сама потреба і факт організації „Спілки революційних письменників Західної України“...

Кожна нова книжка, присвячена сучасній Галичині, Галичині революційній, займає нас не тільки як твір літературний, але як документ громадського життя, соціальних відносин Наддністрянщини. Вона відкриває нам хоч кінчик тієї заслони, що нею шляхетська Польща затуляє од світу свої криваві насильства над трудящим народом.

Нова драма М. Ірчана — „Підземна Галичина“, цікава і як літературний факт і як громадський документ. Вона появилася в Канаді, до Галичини влада не допустить її і тому саме варто присвятити їй тут декільки рядків.

Що більше польська влада переслідує робітників і селян, що дужче дбає про знищення вільного слова, то більше зростає ця бунтівнича література за кордоном і то не тільки в УСРР, але в Чехословаччині, в Америці, в Канаді. І головню саме там, де є тисячі галицьких емігрантів-заробітчан.

Зріст цієї літератури з бунтарським духом, духом протесту і ентузіазму боротьби, поза межами Польщі свідчить найкраще про те, що даремні панські заходи, даремні переслідування, і кордони не задуть робітничого руху. Ця література пророблює велику роботу зреволюціонування і освідчення робітничих мас і через те треба її вітати і уважливо до неї ставитись.

„Підземна Галичина“ це картина-хроника з підпільного життя західно-української Комуністичної Партії, а саме однієї повітової організації її.

До хати залізничного робітника Данила впадає в ночі Микитюк, утікач з тюрми, де сидять Данилів син Клим, політичний в'язень. Микитюк просить його

заховати. За ним погоня. Данило ховає. Впадають жандарми, трусять. Микитюка ховає хвора дочка Данила в ліжку. Жандарми повертають з нічим, а Микитюк показує листа од Кліма. Микитюка вводять помалу в підпільні партійні кола. Хутко повертає і Клим, але він, в наслідок тюремних катувань, розбитий паралічем, нічого не пам'ятає і не говорить. Хутко і вмирає. Сестра його Ольга вступає до партії, щоб одітститись за брата.

Поліція має цілу систему добрих шпиків і провокаторів і добре поінформована про всю роботу комітету. Переводять арешти і розстріли. Підпільники в розпачі — хто між ними провокатор? Микитюк став уже головою підпільного комітету і робить заходи, щоб викрити провокаторів: малює плакати: „Смерть провокаторам!“ Але молодий комсомолец, шевський челядник — Михась, на передодні погрому партії, викриває справжнього провокатора — Микитюка, а при тім викривається ще й другий провокатор, що теж затесався в члени партії — Весоловський. Обидва провокатори гинуть — підпілля врятовано! Гине й комсомолец Михась, пострелений шпигом Весоловським.

Оце канва драми.

Сюжет незвичайно захоплюючий, читається з великим напруженням, а завдяки жвавим діягомам, з неменшою цікавістю сприйматимуть його і глядачі.

Сцени хутко міняються і ми маємо змогу бачити і хату робітника залізниці, і кабінет комісара поліції, і кімнату шпига — провокатора, і зібрання в лісі, і криївку в корші під лісом. Певне степенування уваги бачимо вже в самій зміні обстановки. Починається з хати робітника і кінчається в таємній криївці судом і вироком над провокатором.

Зав'язка драми починається з першої дії: хтось невідомий стукає вночі у вікно: Відчиніть! Цей невідомий стає членом, навіть головою повітового комітету партії, а проте застається невідомим майже до кінця. Врешті з'ясовується — це провокатор.

Роля героя драми, провокатора Микитюка - Шевчука, введена доволі рельєфно в усіх ситуаціях, зате провокатор Весоловський — менш оправдана і життєва дієва особа. Його поява і зникнення слабо допомагають розвиткові дії. Взагалі ця фігура більш статична.

Цікавий у драмі романтичний мотив, що за серйозною партійною роботою якомсь не встиг розгорнутися, викристалізуватися і так і заков'яз в дулі револьвера, заглушений обов'язком.

Великої сили в драмі набирають місця, де облурення тріумфує над довір'ям, злоба й підлість над любов'ю й чистотою, злочинство й насилля над добродійством і посвятою... Оці моменти, вдало виведені автором, пружиняють всю дію драми.

„Підземна Галичина“ малими яскравими образками малює різні боки боротьби галицького робітництва з польським урядом, а власне з поліцією. З одного боку — жандармерія, шпиги, провокатори, тюрми, знущання над політичними в'язнями, що не мають собі рівних в історії, і з другого боку — бідні, загнані, переслідувані робітники, міцні заваяттям і вірою в перемогу своєї класи. Для них муки і смерть не страшні, бо вони вірять в перемогу своєї ідеї, бо вони боряться за ідею. „Підземна Галичина“ — це один епізод з революційної боротьби галицького пролетаріату, а саме той, де поліція за допомогою провокаторів хоче викрити цілу сітку комуністичної організації. „Підземна Галичина“ — це драматична монографія поліційного нападу, напору через провокаторів і робітничого захисту. Дієві особи — це не тільки художні літературні типи, це заодно дійсні, сьгоднішні люди. Сюжет драми — це подія вчорашнього, сьгоднішнього дня на терені Галичини. Недаром автор зазначає рік (дія відбувається 1925 р.), як в історичному матеріалі.

З цього боку драма має велике виховне значіння в наші дні і щиро мусимо бажати їй як - найбільшого поширення, головне на робітничих і селянських сценах України. При нашій бідності на п'єси треба було - б її негайно перевидати, бо з канадського видання, звичайно, небагато забреде до нас.

Але й з художнього боку „Підземна Галичина“ задовольняє всім вимогам театральної п'єси, і в ряді Ірчанових драм мусить бути, на нашу думку, поставлена на першому місці. Тут, правда, помітні ще деякі хиби, що в раніших творах траплялися у більш розмірах і псували загальну будову драми, як зайвий патос, довгі пояснюючі монологи, декларації, гальмування дії психологічно неправдивими промовами або сценами, але це тільки слабі сліди колишніх огріхів, і уже не так вражають. В „Підземній Галичині“ патосом і нещирістю, иноді надуманістю, иноді агіткою віє від виступів і промов Оленки. Взагалі треба сказати, що жіночі типи в Ірчана невитримані, часто наївні або нежиттєві.

Треба думати, що багато художніх огріхів робить Ірчан свідомо; твори свої він призначає для широких робітничих мас, для їх клубних, гурткових театрів, а тому й намагається основну ідею твору підкреслювати і подавати в загально-присутній, зрозумілій формі для найодсталіших читачів і слухачів. Звідсіля оті декларації, монологи і т. ин. Скрізь вони пояснюють основну ідею твору, з'ясовують політичну програму або завдання робітників, тоб-то служать меті, для якої працює сам Ірчан як письменник і якій мусить служити даний твір. Ніде цих монологів чи декларацій автор не використовує для інших думок, для інших ситуацій, індивідуальних переживань чи що.

Ще вужчого утилітарного значіння драмі надає видавництво. Воно, видаючи книжку для робітничих театрів, вважає за потрібне подати в передмові такі поради: „Треба навчити публіку, щоб вона захоувала найбільшу увагу підчас гри на сцені і уважно слідкувала за грою“.

Здається, такі навчання не мають ніякогосінького відношення до цієї драми і місце їм не в передмові до видання, а в газеті, в підручнику, на плакаті, де хочете, тільки не тут. Пора - б уже поставитись серйозніше до художнього твору і видавати його як такий без ніяких зайвих і банальних уваг. Вони тільки знецінюють книжку, зразу одбивають читача: Ах, це мабуть щось лубочне, малописьменне!

А тим часом це хороший літературний твір.

До цих несмачних пояснень і рекомендувань треба однести й такі реклами на обгортці згаданої книжки: „Десятки тисяч людей читали і бачили вже на сцені прекрасну драму пролетарського письменника М. Ірчана „Родина шіткарів“... або „В кожній хаті повинна бути незвичайно цікава повість пролетарського письменника М. Ірчана „Карпатська ніч“...“

Ірчанові це непотрібне. Навпаки, воно йому шкодить, бо добрий письменник не потребує такої циганської реклами. Правда, Америка країна реклами, але можна-б уже й нам пошкулитьвати за культурними американцями і одновити її, поліпшити, замінити дотепнішою, бо ця старосвіччина тхне вже дуже міщанством. Хай попівські видавництва використовують її, їм до лица усе ветхе, а робітничим треба - б трошки критичніше поставитись до цього.

Але це про видавництво.

Про драму Ірчана ми вже сказали: твір вартий уваги ширшого громадянства. Брак місця в короткій рецензії не дозволяє нам детальніше зупинитися над її технічною будовою; нам більше довелось сказати з приводу драми та про її громадське значіння. Бо саме своєю темою та актуальністю її цей твір у нас новий та заслуговує особливої уваги.

Треба побажати, щоб ця драма ввійшла в репертуар наших театрів. „Підземна Галичина“ на українській сцені нагадає нашому громадянству про ту Галичину, що корчиться в кайданах і захлинається в крові під польською шляхтою.

В. Яблунонко

Село в українській літературі. З додатком нарису А. Стефані „Сучасне село“. Уложили В. Кучмії та А. Крakov. Книгоспілка. 8. XXIV+102+4 нenum. Ціна 1 карб.

Читанка ділиться на дві частини: I. Тяжка селянська доля. II. Нове село. Вона дає літературні зразки для пророблення в старших (5-ій та 6-ій) групах семирічної школи. Літературні зразки взято з часів перед 1905-м роком, з часів 1905-го та 1917-го років аж до наших днів.

Впорядчики мали на увазі лабораторне пророблення цього матеріалу, а тому дали чимало завдань та запитань. Більшість їх та пояснень зв'язано з суспільно-знавством. Спеціальний нарис А. Стефані „Сучасне село“ має бути соціально-економічною базою читання літературно-художніх зразків. Він розпадається на 9 відділів: 1) Що дала Жовтнева Революція селянам. 2. Землеустрій. 3. Класове розшарування села. 4. Громадські установи на селі (Колгоспи, Комітети Взаємодопомоги). 5. Кооперація. 6. Комнезами. 7. Радянська Влада на селі. 8. Культурно-освітні установи на селі. 9. Єднання села з містом.

Разом з тим малося на увазі також прищепити хоч деякі формальні знання і звички, потрібні читачеві, з теорії літератури. Такий літературний напрям і велика кількість завдань і запитань відрізняють цей підсобиць від інших. Справді, ми знаходимо тут і зразкові плани оповідань, — говориться про сюжет, про портрети та характеристику типів, про елементи опису, розповіді, діалогу, — про оброблення епічне, ліричне та драматичне...

Такі завдання, як напр. на стор. 20—21-й або на 30—31-й, не тільки дають учителеві в руки розроблений матеріал, але також дають змогу використувати їх при розробленні яких інших оповідань.

Однак, коли на стор. 75-й, після „Думи про Бармашиху“ В. Поліщука, ми зустрічаємо завдання: „Прочитайте українську думу й порівняйте її мову з мовою цього твору“, — то мусимо сказати, що краще було-б тут таки навести для порівняння якусь стару думу, напр. про Коновченка, щоб було з чим порівнювати.

Звичайно при оповіданнях додано біографії їх авторів, головніших письменників. Було-б дуже корисно, коли-б вийшла в світ друга частина читанки, що охопила-б життя українського села з початку XIX віку до 1905 року. Матеріалу для неї багато в українських класиків, починаючи з романтиків, кінчаючи реалістами (М. Возчок, Нечуй - Левицький, Мирний, Коцюбинський).

Читанку дозволив Науково - Методологічний Комітет НКО'у до вжитку в установах соціального виховання як підсобику.

Напис на обкладинці книжки: „Робоча бібліотека педагога“ треба вважати за помилку видавництва, бо це, власне, — бібліотека, перш всього, для учня.

П. Т.

В. Стеблик. Прожектори. Кооперативна жарт'п'еса на 3 дії. Книгоспілка Харків. 1926. 16^о. Стор. 48. Тираж 7.000. Ціна 15 коп.

У практиці наших установ не на один можна вказати випадок т. зв. „відомственного патріотизму“. Видання вищеназваної не жарт-п'еси, а горе-п'еси, не можна інакше вважати, як тільки за прояв того патріотизму. Справді. Навіщо „Книгоспілці“ видавати „Прожекторів“ (чому „Прожектор“, а не „прожектер“)? Адже у франц. мові — *projecteur*. Адже-ж це — не п'еса для театру, не літ-художня річ, а лише балаканина невисокого гатунку. Ні інтриги, ні дії (тільки топцювання серед потопа слів), ні виразно закреслених типів (лише натяк). До того-ж одноманітність сцен, розтягнений, нудний діалог, часто-густо — шарж і т. д., і т. д. І все це на 48 стор. у 3-х діях.

Що й казати! Коли-б автор простудіював теорію драматургії, коли-б він уявляв собі, чого вимагає театральна сцена від п'еси, коли-б нарешті, ясніше стояло перед ним, що основа композиції у всякому літтворі це розвиток інтриги (а тим паче у драмі), і що тільки потім уже цей кістяк інтриги обростає живим тілом цікавих деталей, колоритних слів то-що, щоб зробити належне вражіння — коли-б основи техніки драмописання були додержані, автор зміг-би полати краще щось за той сировий матеріал, що за люб'язною видавничою допомогою „Книгоспілки“ лише кидає тіль на автора, як на драматурга.

Але-ж „Книгоспілка“! Для чого — спитати! — при запровадженні режиму економії витрачати кошти на річ, очевидячки, недолугу? Одна — і тільки одна! — відповідь: щоб дати численному кооператчичаєві та глядаєві п'есу з кооперативного життя. Інакше кажучи, не геть як додивляючись до літературно-художньої та до сценічної вартості, кинути твір споживачеві:

— Споживач наш — мовляли — усе стріскає! Аби про кооперацію!..

Нема чого казати, з життя кооперації літературно-художні твори взагалі, а зокрема драматичні, — потрібні. Більше. Літтворчість наша має невиконані ще завдання в тім, щоб в ов'язному духом соціального змагання поетичному слові дати народнім масам важливі й величні соціальні прагнення до загально-колективного, кооперованого життя. Надто потрібне це тепер, коли в плані соціалістичного будівництва СРСР на найближчі роки для кооперації одводиться що далі, то глибше й ширше місце, і коли — в той же самий час — наші письменники то через свою богеменість та соціально-політичне незнайство, то через звичку „ходити уторованим шляхом, до кооперації ставляться здебільшого по традиційно-буржуазній письменницькій звичці.

→ Піх! Кооперація? Та це-ж нудна казенщина!..

І обминають обробляти теми з кооперативної ділянки соціального життя. А „Книгоспілка“, це величезне кооперативне — і для кооперування — видавництво, щоб здобути художні твори з життя кооперації, оповіщає в „Новій громаді“ копійчані, ні для кого нецікаві конкурси, виганяє економію на копійках, виплачуючи у тій-же „Новій громаді“ за художні твори мізерії і... викидає на літературний ринок такий сирець, як „Прожектори“.

Що-ж загалом? Дешева відомствено-патріотична рибка — погана літературно-художня юшка.

Гр. Михайлець

- 1) Леонард Франк. Різникова кухня. Опов. Пер. з німецької Хаджинковської. Харків. 1926. 16^о. Стор. 56. Тираж 5.000. Ціна — 20 коп.
- 2) Анрі де Реньє. Мрамурова жінка. Опов. Пер. з фр. А. Венгерова. 1926. 16^о. 32 стор. Тираж 5.000. Ціна 10 коп.
- 3) С. Велз. Таємниці таксидермії. Опов. Пер. А. Настовицького. К. 1926. 72 стор. Ц. 20 к. „Загальна бібліотека“ Книгоспілки.

Протягом цілих чотирьох років європейської імперіалістичної війни в ошалілому безглузді міждержавної капіталістичної конкуренції безпереривно витрачувалося на мільярди карбованців матеріальних цінностей, десятки мільйонів людей убитими та покаліченими, а художньої літератури про війну у нас нема й досі. Залишаючи іншим на довіллі або по спеціальності дошукуватися причини цьому, скажемо, що „різникова кухня“ хоч почасти заповнює у нас цю прогалину.

Зміст оповідання нескладний. Штаб-лікар хірург день-у-день, ніч-у-ніч протягом трьох років ампутує руки-ноги у польовому шпиталі жертвам війни. Врешті не витримує і їде в глиб Німеччини. Їде він з потягом інвалідів і вдорозі розагітовує їх проти війни, а коли вони згодом, як суспільна непотріб, остаточно „відчизною“ скривджені, лікар збирає їх до купи і улаштовує з них глибоко агітуючу маніфестацію в Берліні (факт з життя військової Німеччини).

Оповідання це, що має метою своєю запалити в грудях читача жагучий протест проти імперіалістичної різниці, зроблено в тонах розвезисто-психологістичного просторікування, що також притаманне є для певної частини німецької белетристики. Написано „різникову кухню“ у навмисне-сірому освітленні. До того ж увесь час річ їде від імені очевидного для читача автора про героїв, що завжди є 3-ю особою. Це надає всьому оповіданню характеру зануди, і не розбити цей нудний тон навіть що-найяскравішими сторінками (лазарет у „танцювальній залі“, маніфестація калік, мітинг на залізничній станції). Але, не зважаючи на це, „Різникова кухня“ — одна з найцінніших речей у „загальній бібліотеці“ Книгоспілки для суспільницької організації читача.

2. Написане „під Мопасана“ з характерним для романської буржуазної прози захопанням в естетизмі оповідання Реньє розповідає про статичні, нецікаві читачеві, пасивні, спостереження одного скульптора. Річ їде почасти про любов кількох нероб до вродливої селянської дівчини, що з неї скульптор зліпив був статую; статуя ця після смерті самої дівчини живила чуття отих великопанських гультяїв. Але здебільшого автор спинається на деталях, на вимальовуванні та розмальовуванні в оповіданні описових моментів та переживань. Отже з погляду розвитку інтриги, тоб-то з погляду змістовності, це — річ порожня.

3. Так само небагаті на інтригу, мов навмисне підібрані, речі Велза. Отже, щоб дати повну 10 копійчану книжечку „загальної бібліотеки“ на 32 сторінки, „Книгоспілці“ можна було-б знайти і кращу річ, бо дивно було-б припустити, що „Мрамурову жінку“ включено в серію „З. Б.“, тільки заради зовнішніх властивостей оригіналу і перекладу.

Гр. М-лець

uop-323

